

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Toma Juškauskė

**EUROPOS SAJUNGOS FINANSINĖS PARAMOS REIŠMĖ LIETUVOS
EKOLOGINIO ŪKIO PLĖTRAI**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas, -ė doc. Asta Daunorienė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

EUROPOS SAJUNGOS FINANSINĖS PARAMOS REIKŠMĖ
LIETUVOS EKOLOGINIO ŪKIO PLĖTRAI

Įmonių valdymo programa (621N22001)

MAGISTRO DARBAS

Darbą atliko

Toma Juškauskė
V MGMVL-4gr.,
2016m. gegužės 12d.

Vadovas, -ė

Doc. A. Daunorienė
2016m. gegužės 12d.

Recenzentas

Prof. B. Neverauskas
2016m. gegužės 12d.

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

(Fakultetas)

Toma Juškauskė

(Studento vardas, pavardė)

Įmonių valdymas (621N22001)

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo magistro darbo „Europos Sąjungos finansinės paramos reikšmė Lietuvos ekologinio ūkio plėtrai“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

20 16 m. gegužės 12 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Tomos Juškauskės** baigiamasis magistro darbas tema „Europos Sąjungos finansinės paramos reikšmė Lietuvos ekologinio ūkio plėtrai“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Juškauskė, Toma. Importance of European Union's Financial Support on Development of Organic Farms in Lithuania. Master's Final Thesis in Comanys Management / Supervisor doc. A. Daunorienė. Department of Management, the School of Economics and Business, Kaunas University and Technology.

Social Sciences: Management and Administration.

Key words: EU Financial Support, Organic Farming in Lithuania, Sustainable Development.

Kaunas, 2016. 68psl.

SUMMARY

Relevance of the topic. At present, the excessive use of the fertilizers and pesticides in the agricultural production has result in hardening of the soil and decrease of the wild animals and can not maintain the sustainable using of land resources. It is important to promote the sustainable development of organic agriculture in Lithuania. Organic farming is based on the system of ecological processes, biological diversity and cycles adapted to the local conditions. Organic farming combines traditions, innovations and scientific and technical achievements.

Research object – the EU financial support of organic farming in Lithuania.

Research objective – to analyse the role of the European Union structural financial support of organic farming in 2007-2013 in Lithuanian.

Research tasks:

1. To disclose the importance of the EU financial support to the development of organic farming in Lithuania.
2. To analyse the role of the EU financial support to theoretical solutions of organic farming.
3. To study the assessment of the EU support significance in organic farming. To disclose the research benefit.
4. To carry out empiric research in order to justify EU financial support importance to organic farms in Lithuania.

Research methods: the analysis of scientific literature, articles and legal cats is applied for consideration of the organic farming concept, objectives and principles, analysing the structure of the ecological farming sector. Statistical analysis of indices is applied for research of the EU support implementation situation and tendencies. Summarization method is applied for provision of conclusions of divisions and sub-divisions and formulation of conclusions of the entire work.

Research problem. Lithuania shall keep and develop organic farms, rearranging them to cost-effective and socially beneficial activity branch. It is expected that the EU support means are oriented to organic farming modification options in order to avoid the increasing labour demand. Therefore the problem is related to establishment of impact of the European Union support and its role in development of organic farms.

TURINYS

ĮVADAS	8
1. ES FINANSINĖS PARAMOS SVARBA EKOLOGINIO ŪKIO PLĖTRAI	10
2. ES FINANSINĖS PARAMOS REIŠMĖS VERTINIMO EKOLOGINIAM ŪKIUI TEORINIAI SPRENDIMAI	18
2.1. Ekologinio ūkio prielaidos	18
2.2. ES finansinės paramos ekologiniam ūkininkavimui programos.....	21
2.3. ES finansinės paramos ekologiniam ūkininkavimui administravimas Lietuvoje	24
2.4. 2007-2013 m. laikotarpio ekologinių ūkių finansinės paramos apžvalga	26
2.5. ES finansinės paramos reišmės vertinimas ekologiniam ūkiui.....	29
2.5.1. ES finansinės paramos reišmės vertinimo įrankio konstravimas.....	30
3. TYRIMO METODIKA.....	33
3.1. Tyrimo organizavimas	33
4. TYRIMO REZULTATAI	35
4.1 Diskusija	54
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	56
LITERATŪRA	58
PRIEDAI.....	62

Paveikslų sąrašas:

- 1 pav. Ekologiškų produktų ženklas
- 2 pav. Ekologinių ūkių 2007-2013 m. laikotarpiu skaičiaus dinamika
- 3 pav. pav. Ekologinių ūkių 2007- 2013 m. plotas ha
- 4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal savivaldybę (proc.)
- 5 pav. ES paramos fondo gautų išmokų poveikis ūkiui (proc.)
- 6 pav. Produkcijos kiekio pokytis, gavus ES paramą (proc.)
- 7 pav. Žemės ūkio valdų apimtis 2007-2013 m. (ha.)
- 8 pav. Gautos tiesioginės ES paramos fondo išmokos 2007-2013 m. (Eur./ha)
- 9 pav. Gauta parama pagal Lietuvos kaimo plėtros programą 2007-2013 m. (Eur.)
- 10 pav. Respondentų požiūriu į skirstomų ES lėšų efektyvumą pasiskirstymas (proc.)
- 11 pav. Darbuotojų pokytis 2007-2013 m. (vnt.)
- 12 pav. Valstybės institucijų, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)
- 13 pav. Žiniasklaidos, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)
- 14 pav. Darbovietės, vadovų, kolegų, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)
- 15 pav. Draugų, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)
- 16 pav. Interneto, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)
- 17 pav. Seminarų vertinimas (proc.)
- 18 pav. Įvairių leidinių vertinimas (proc.)
- 19 pav. Informacijos, esančios valstybinių institucijų tinklalapiuose vertinimas (proc.)
- 20 pav. Tiesiogiai siunčiamos informacijos vertinimas (proc.)
- 21 pav. Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos vertinimas (proc.)
- 22 pav. Kolegų pasakojimų, paaiškinimų vertinimas (proc.)
- 23 pav. Pageidaujami informacijos sklaidos kanalai (proc.)
- 24 pav. Teisės aktų ir įstatymų nežinojimo problema (proc.)
- 25 pav. Kvalifikuotų specialistų trūkumo problema (proc.)
- 26 pav. Informacijos painiavos gairėse pareiškėjams problema (proc.)
- 27 pav. Neaiškiai pateikiamos informacijos problema (proc.)

Lentelių sąrašas:

- 1 lentelė. Ekologinio ūkininkavimo plėtros etapai
- 2 lentelė. Ekologinio ūkininkavimo programos skirstymas
- 3 lentelė. Paramos įsisavinimo modelis
- 4 lentelė. Tyrimo etapai ir struktūra
- 5 lentelė. Gautų tiesioginių ES paramos fondo išmokų 2007-2013 m. dydžiai (Eur./ha)
- 6 lentelė. Gauta parama pagal Lietuvos kaimo plėtros programą 2007-2013 m. (Eur.)

ĮVADAS

Temos aktualumas. Ekologinis ūkininkavimas yra gamybos sistema, kuri palaiko dirvožemių, ekosistemoms ir žmonių sveikatą. Ekologinis ūkininkavimas remiasi ekologinių procesų, biologinės įvairovės ir ciklų pritaikytų prie vietos sąlygų, sistema. Ekologinis ūkininkavimas sujungia tradicijas, inovacijas ir mokslo bei technikos laimėjimus. Pastaruoju metu ekologinių ūkių tendencijos palankiai vertinamos vyriausybinių ir mokslo institucijų, o vartotojai labiau vertina ekologiškus produktus. Ekologiniai ūkiai taip pat turi būti integruoti į įprastinę žemės ūkio praktiką, siekiant išlaikyti racionalią energijos išteklių gamybą ir patenkinti gyventojų mitybos poreikius.

2007 -2013 m. laikotarpiu ES paramos pagalba skatintas ekologinių ūkių kūrimasis. Tačiau remiantis VŠĮ „Ekoagros“ duomenimis, ekologinių ūkių skaičius nuo 2008 m. pradėjo kasmet mažėti, nors jų plotas didėjo. Tai rodo ekologinių ūkių kooperavimosi tendencijas, nes šio tipo ūkiuose darbo jėgos poreikis, perėjus iš tradicinio ūkininkavimo, didėja nuo 10 iki 25 proc.

Norint išsiaiškinti kaip parama veikia ir įtakoja ekologinius ūkius ir jų plėtrą, būtina išnaluoti atskirus pavyzdžius. Šiam tikslui pasiekti reikia atlikti tyrimą ir apklausti ūkininkus.

Tyrimo problema. Lietuva turi išsaugoti ir plėtoti ekologinius ūkius, pertvarkydama juos į ekonomiškai efektyvią ir socialiai naudingą veiklos šaką. Tikėtina, kad ES paramos priemonės yra orientuotos į ekologinio ūkio modernizavimo galimybes, siekiant išvengti didėjančio darbo jėgos poreikio. Taigi, problema, kaip Europos Sąjungos parama įtakoja ir kokią reikšmę duoda ekologinių ūkių plėtrai?

Darbo objektas – ES finansinė parama ekologiniam ūkiui.

Darbo tikslas – išanalizuoti Europos Sąjungos struktūrinės paramos reikšmę ekologiniam ūkiui Lietuvoje 2007-2013 metais.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti ES finansinės paramos svarbą Lietuvos Ekologinio ūkio plėtrai.
2. Pateikti ES finansinės paramos reikšmės vertinimo ekologiniam ūkiui teorinius sprendimus.
3. Ištirti ES paramos reikšmę ekologiniuose ūkiuose.
4. Atskleisti ES finansinės paramos isisavinimo galimybes, atlikti empirinį tyrimą,

Darbo metodai: mokslinės literatūros, straipsnių, teisės aktų analizė taikoma nagrinėjant ekologinio ūkininkavimo sampratą, tikslus bei principus, analizuojant ekologinių ūkių sektoriaus struktūrą. Statistinė rodiklių analizė taikoma tiriant ES paramos įgyvendinimo situaciją bei tendencijas. Apibendrinimo metodas taikomas pateikiant skyrių ir poskyrių išvadas bei formuluojant viso darbo išvadas.

Darbo struktūra: darbas susideda iš įvado, keturių pagrindinių dalių, kurios suskirstytos į poskyrius.

Pirmoje darbo dalyje analizuojamas ES finansinės paramos reikšmė ekologinio ūkio plėtrai.

Antra darbo dalis skirta ES finansinės paramos ekologinių ūkių teorijos analizei.

Trečioje darbo dalyje pateikiama tyrimo metodika ir organizavimas.

Ketvirtoje darbo dalyje pateikiamos ES finansinės paramos ekologinių ūkių sektoriui priemonių įsisavinimo galimybės, analizuojami statistiniai rodikliai, aptariami tyrimo rezultatai.

1. ES FINANSINĖS PARAMOS SVARBA EKOLOGINIO ŪKIO PLĖTRAI

Analizuojant ekologinių žemės ūkių vystymąsi svarbu pažymėti, kas sudarė sąlygas formuotis teigiamam požiūriui į ekologinį ūkininkavimą ir ekologinio ūkio vystymo galimybes.

ES parama ir tuo metu vykstantys pokyčiai kaime lėmė ir pasikeitusį požiūrį į žemės ūkio sektorių, ūkininką, ūkio vystymą. Smulkūs ir vidutiniai ūkiai buvo laikomi kaip atitikmuo smulkiam ir vidutiniam verslui („ES paramos įtaka žemės ūkiui ir kaimo plėtrai“, 2013). Vadinasi, ūkininkavimas buvo suvokiamas kaip tam tikra verslo sritis žemės ūkyje.

Viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų duomenys parodė, kad beveik trečdalis Lietuvos gyventojų nurodė norėtų sveikiau maitintis. Vartotojų siekis naudoti kuo šviežesnę maistą, pasirinkti produktus, pagamintus aplinką tausojančiais gamybos būdais, skatina jų gamintojus derintis prie vartotojų ir plėsti šių produktų prekybos (tiesioginių pardavimų) sistemą. Padidėjo ekologiško, aukštos kokybės maisto be genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) paklausa (Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2014–2020 metų strateginės kryptys, 2014). Didėja vartotojų, besidominčių ekologiškų produktų kilmės šalimi, jų gamintojais, didina ekologiškų produktų paklausą ir jos pokyčių tendencijas Lietuvoje. Didesnė Lietuvos gyventojų dalis (daugiau kaip 80 proc.) mano, kad būtina laikytis griežtų aplinkosaugos taisyklių. Siekiant sumažinti taršą ir žalą aplinkai, reikia papildomų investicijų, kas didina produkcijos kaštus ir mažina jos galėjimą konkuruoti su tradiciniais ūkiais. Tiek perėjimo prie ekologinio ūkininkavimo veiklos, tiek ekologinės išmokos žymiai prisidėjo prie ekologinio ūkininkavimo plėtros. Pateiktais „Eurostat“ duomenimis, „ekologiškų produktų gamybai naudojamo ploto dalis nuo visų žemės ūkio naudmenų 2004–2009 m. laikotarpiu padidėjo beveik visose ES šalyse“ (Kriščiukaitienė, Namiotko, 2012, p. 93).

Užsiimantys ekologine augalininkyste, dažniausiai sėja javus, o ekologiškuose gyvulininkystės ūkiuose – dažniausiai auginami ir veisiami sertifikuoti galvijai. Didėjanti ekologiškų produktų paklausa ir besiplečianti pirminė gamyba sudaro palankias sąlygas ekologinės produkcijos perdirbimo įmonių plėtros tinkles vystymui. Atsiranda poreikis investuoti į ekologiškos produkcijos perdirbimą ir remti modernių perdirbimo technologijų diegimą, tuo pačiu gerinti ekologiškos produkcijos rinkodaros sąlygas („ES paramos įtaka žemės ūkiui ir kaimo plėtrai“ 2013). Lietuvos gyventojų norą vartoti ekologiškus produktus patvirtina 2011 m. atlikto tyrimo duomenys: „prioritetiniais laiko klausimus, susijusius su švarios aplinkos palaikymu, vietinės produkcijos užtikrinimu Lietuvos rinkoje, sveiko ir kokybiško maisto rėmimu“ (Jurkėnaitė ir kt., 2011, p. 95).

Atsiradus socialinės atsakomybės versle sąvokai ir plintant tendencijoms, socialinė atsakomybė tapo nauja reguliavimo priemone šiuolaikiniame versle, pradėta siekti „vertybinių pokyčių: demokratiškesnio ir pagarbaus bendradarbiavimo tarp pelno siekiančių įmonių ir visuomenės, rūpinimosi bendrų aktualių problemų sprendimais, partnerystės ir paramos” (Paužolienė, Viningienė, 2014, p. 110). Visuomenėje verslo vaidmuo pakito ir didėjo socialiniai vartotojų lūkesčiai.

Socialinė atsakomybė suprantama kaip kažkas daugiau nei vien įstatymų laikymasis. Vertinant ekologinio ūkio socialinę atsakomybę, galima teigti, kad ekologiniai ūkiai remiasi principais, susietais su darniu vystymusi, ir „jų veikloje siekiama išvengti bet kokių išorės neigiamų efektų, todėl parama ekologiniams ūkininkų ūkiams yra tinkama socialiai atsakingam verslui skatinti” (Jasinskas, Simanavičienė, 2009, p. 262). Besikeičiančios ekonomikos ir finansų kaita pasaulyje, gamtos išteklių mažėjimas, kintanti aplinka ir jos daroma įtaka, maisto saugumo užtikrinimo sąlygų svarba - tai tik „maža dalis dabartinės visuomenės egzistencijos probleminių klausimų, susijusių su kiekvieno ūkinio bei socialinio subjekto veikla” (Astromskienė, Adamonienė, 2009, 217 p.). 2007 m. Europos komisijos finansavimu atliktas tyrimas parodė, kad net 47 proc. smulkaus ir vidutinio verslo įmonių nežinojo socialinės atsakomybės termino, o 63 proc. įmonių vadovų nurodė, kad niekada neįgyvendino socialinės atsakomybės programų. Tai rodė socialinės atsakomybės principų nesuvokimą dėl siaurų verslo interesų ir tikslų finansinės gerovės atžvilgiu.

2010 m. pristatytas socialinės atsakomybės gairių standartas ISO 26000 (angl. “the ISO 26000 Guidance on Social Responsibility”) išplito visame pasaulyje. ISO 26000 gairėse ĮSA klausimai suskirstyti į 7 pagrindines sritis: organizacijos valdymas, santykis su vartotojais, etiškas verslas, apsauga, bendruomenės įtraukimas ir plėtojimas, žmogaus teisės ir darbdavystės praktika.

Šio laikotarpio pokyčiai versle, tiek gamyboje, perdirbime, realizavime apėmė tam tikrų standartų kitimą. Tai lietė ir žemės ūkio sukuriamą produkciją. Žemės ūkio ir Sveikatos apsaugos ministerija 1997 m. įsteigė ekologinės žemės ūkio gamybos ir maisto produktų gamybos bei sertifikavimo ir kontrolės srityje dirbančią VšĮ „Ekoagros”. Apimtyms didėjo, todėl 2006 m. vasario 1 d. veiklą pradėjo Telšių ir Utenos filialai. 2010 m. VšĮ „Ekoagros“ perakredituota Nacionalinio akreditacijos biuro prie LR Aplinkos ministerijos ir išplėsta akreditavimo sritis penkerių metų laikotarpiui (Ekoagros informacija, 2016). Ši įmonė teikia sertifikavimo ir kontrolės ekologiniuose ūkiuose paslaugas.

Analizuojant 2007- 2013 m. laikotarpio tendencijas, galima teigti, kad atsirado naujų reikalavimų ir standartų versle, kas neatsiejamai aktualu ir ekologiniams ūkiams. Didėjo verslo įmonių, suinteresuotų ekologinių produktų gavimu, skaičius. Padidėjo socialinės atsakomybės taikymas įmonėse. Pakito požiūris į aplinkosaugos svarbą, maisto produktų gamybos ir perdirbimo būdus, kurie sąlygoja visuomenės sveikatą.

Ekologinio ūkininkavimo politikos formavimas Europos Sąjungoje siekia 1990-ųjų metų pradžią, kai parama ekologiniam ūkininkavimui buvo skiriama pagal Europos Sąjungos agrarinės aplinkosaugos programas (BŽŪP II ramstis, kaimo plėtra). Ekologinio ūkininkavimo diskusijos dėl politikos reformos nuo 2014 iki 2020 metų vyko per pastaruosius trejus metus. Europos Komisija, Europos Parlamentas ir žemės ūkio ministrai 2013 metų pabaigoje priėmė naujų teisės aktų. Skirtingose valstybėse narėse nauja ekologinio ūkininkavimo politika pradėta vystyti 2015 metais. Pagrindiniai ekologinio ūkininkavimo politikos rezultatai yra didesnės investicijos ir ES finansavimas, inovacijų skatinimas (Meredith et al., 2014).

ES mastu dėmesys ekologiniam ūkininkavimui maisto ir žemės ūkio politikoje kiekvienais metais didėja, kadangi politikos formuotojai pradėjo vertinti organinių sistemų ir darnaus ūkininkavimo, taip pat ir ekologinio, reikšmę. Ekologinio ūkininkavimo reikšmė apima aukštos kokybės maisto produktų gamybą ir viešąsias gėrybes, taip pat darbo vietų kūrimą ir žemės ūkio maisto produktų sektoriaus ir kaimo ekonomikos vystymą. Nepaisant to, nuosekli ekologinio ūkininkavimo politikos sistema ir politikos priemonių derinys yra būtinas, siekiant išnaudoti ekologinio ūkininkavimo privalumus. Nagrinėjant ES ekologinio ūkininkavimo veiksmų iniciatyvas, atliktas 2004 metais, Europos Komisija 2014 metais paskelbė naują veiksmų planą.

Minėtos iniciatyvos turėtų paskatinti tolesnį ekologinio ūkininkavimo vystymąsi iki 2020 metų, užbaigiant 2004 metų veiksmų plano iniciatyvas, taip pat įvertinti nuoseklią ekologinio ūkininkavimo politikos sistemos pažangą ES lygmeniu, įskaitant ne tik pasiekimus, bet ir įvertinant būtinus veiksmus ekologinio ūkininkavimo srityje. Pavyzdžiui, būtinas glaudesnis ryšys tarp nacionalinių ekologinių ūkininkavimo ir regioninės kaimo plėtros programos (Sanders ir kt., 2011). Būtent šioje srityje būtinas tobulinimas, siekiant integruoti ekologinį ūkininkavimą iki 2020 metų.

Nuo 1990-ųjų pradžios ekologinio ūkininkavimo klausimai buvo palaipsniui įtraukiami į ES mokslinių tyrimų politiką. Iki 1980 metų mokslinių tyrimų veikla ekologinio ūkininkavimo srityje buvo vykdoma daugiausia privačių mokslinių tyrimų institutų, pirmieji ekologinio ūkininkavimo projektai, finansuojami ES, įgyvendinti 1990 metais. Nuo tada ES biudžetas ekologinio ūkininkavimo tyrimams išaugo nuo 767 000 eurų 1993 metais iki daugiau nei 6 milijonų eurų 2013 metais. ES tampa svarbi investuotoja ekologinio ūkininkavimo mokslinių tyrimų srityje bei užtikrina sėkmingą ekologinio ūkininkavimo plėtrą. Todėl labai svarbu suprasti skirtingas ES politikos priemones mokslinių tyrimų ir inovacijų srityse bei jų reikšmę ekologiniam ūkininkavimui. ES 2014–2020 metais svarbiausia mokslinių tyrimų finansavimo priemonė yra ES bendroji mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „Horizontas 2020“, kurios bendras biudžetas siekia beveik 80 mlrd. eurų. Parama žemės ūkio naujovėms, tarp jų ir ekologinio ūkininkavimo, apima tris pagrindines sritis: mokslines kompetencijas, pramonės lyderystę ir visuomenės iššūkius. Paskutinė iš jų yra ypač svarbi žemės ūkio

sektoriui (ypač aprūpinimui maistu, miškininkystei, ekologiniam ūkininkavimui) (Little, Massot, 2013).

Ekologinio ūkininkavimo plėtra priklauso nuo individualių ūkininkų noro pereiti prie ekologinio ūkininkavimo praktikos. Savo ruožtu, ūkininkų noras užsiimti ekologiniu ūkininkavimu priklauso ir nuo šalies institucinės sistemos. Kai kurios sistemos bei institucijos yra tinkamos skatinti ekologinio ūkininkavimo plėtrą, tačiau ne visose šalyse yra susiklosčiusi vienoda praktika. Atlikti užsienio mokslininkų tyrimai (Michelsen ir kt., 2001; Prazan ir kt., 2004) nustatė pagrindines institucijas, lemiančias ekologinio ūkininkavimo plėtros galimybes – pilietinės visuomenės, rinkos ir valstybinės institucijos. Pilietinės visuomenės institucijos apima institucijas ir organizacijas, kurios nėra vyriausybės kontroliuojamos, pvz., gamintojų asociacijos, nevalstybinės organizacijos, kurios dalyvauja lobizmo veikloje, tyrimuose ir švietimo veikloje. Rinkos institucijos apima rinkodaros iniciatyvas, vartotojų ir maisto grandinės dalyvius, pavyzdžiui, perdirbėjus ir mažmenininkus. Valstybinės institucijos apima žemės ūkio reglamentavimo, ekologinio sertifikavimo ir ženklinimo organizacijas bei paramą teikiančias institucijas.

Siekiant užtikrinti ekologinio ūkininkavimo plėtros galimybes moksliniuose tyrimuose yra pateikiami šeši etapai. Pirmieji trys etapai yra suprantami kaip gyvybiškai svarbūs ekologinio ūkininkavimo raidai ir plėtrai, kiti trys etapai skirti nuolatinei ūkininkavimo plėtrai. Ekologinio ūkininkavimo plėtros etapai aptariami 1 lentelėje.

1 lentelė. Ekologinio ūkininkavimo plėtros etapai (adaptuota pagal M. Larsson, L. Morin, 2013)

Etapai	Veiksmų charakteristikos
Ekologinės bendruomenės įsteigimas: ekologinės bendruomenės turi tvirtą identitetą, gamintojų asociacijos turi galią daryti įtaką kitiems visuomenės nariams.	Bendruomenės standartų paregimas Vietinių gamintojų asociacijos narių skaičius Gamintojų asociacijos narių įgalinimas Bendruomenės veiklos propagavimas
Politinis pripažinimas: reglamentavimas, finansinė parama, strateginė parama.	Bendruomenės veiklos reglamentavimo klausimai Finansinių įplaukų schemas Ekologinio ūkininkavimo strategija ir veiksmų planas Sertifikavimas

	Mokesčių sistema (mažesni mokesčiai, kvotos) Ekologinio ūkininkavimo plano integravimas į vyriausybės vykdomą politiką.
Finansinė parama: paramos programos, schemos.	Vyriausybės parama ES paramos programos ir priemonės
Nekonkuravimo ryšių skatinimas: partnerystė, ekologinio ūkininkavimo institucijų integracija.	Partnerystės stiprinimas Valstybinė ekologinio ūkininkavimo institucija Gamintojų veiklos įgalinimas
Ekologinio ūkininkavimo rinka: struktūra, vartotojai, rinkos strategijos.	Sertifikuotos įstaigos Gamintojų veiklos propagavimas Vartotojų informavimas ir išlaikymas
Nuolatinė ekologinio ūkininkavimo institucijų sistemos plėtra.	Ekologinio ūkininkavimo veiksmų planas

Ekologinis ūkininkavimas yra tokia ūkininkavimo forma, kuri mato gamtą kaip gyvą organizmą. Gamtos kaip organizmo suvokimas skiriasi nuo įprastinio ūkininkavimo. Tai universali sistema, kada papildai ir aplinkai draugiškos priemonės, leidžiančios reguliuoti ekologinę sistemą, yra taikomos ekologinio ūkininkavimo veikloje. Ši ūkininkavimo tendencija reikalauja bendro sisteminio mąstymo (Pilipavičius, 2006). Ekologinio ūkininkavimo tikslas yra suteikti pirmenybę ilgalaikiai ekologiškai būklei, pavyzdžiui, biologinės įvairovės ir dirvožemio kokybei, o ne trumpalaikiam našumui (Wheeler, 2008).

Ūkininkavimas laikomas ekologiniu ES lygiu, jei jis atitinka Tarybos reglamento (EB) Nr 834/2007, iš dalies keičiančio (ES) Nr 1030/2013, kuris nustato išsamią organinės gamybos pasėlių ir gyvulių sistemą, ženklumą, perdirbimą ir prekybą ekologiškais produktais, taip pat reglamentuojantys ekologiškų produktų importą į ES. Išsamios šio reglamento įgyvendinimo nuostatos yra nustatytos Komisijos reglamento (EB) Nr 889/2008, iš dalies keičiančio Komisijos įgyvendinimo reglamentą (ES) Nr 392/2013 nuostatuose.

Galima teigti, kad šiandien daugelis aplinkosaugos problemų kelia didelį susirūpinimą, kuris yra tiesiogiai arba netiesiogiai susijęs su praeities ir dabarties žemės ūkio praktika. Vienintelis būdas išsaugoti gamtą ateities kartoms XXI amžiuje yra ekologinis darnus vystymasis, todėl ekologinio ūkininkavimo propagavimas ir vystymas yra viena iš prioritetinių darnaus vystymosi sričių.

Ekologinio ūkininkavimo plėtrai ir vystymui turi įtakos tinkamo finansavimo parinkimas ir paramos mechanizmas. Kaip nurodo F. Offermannas, H. Nieberg ir K. Zander (2007), skirtingi paramos išmokų dydžiai smarkiai lemia nevienodas skirtingų šalių ūkininkų konkurencines galimybes.

Reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad gaunama parama ir finansinės išmokos padengia dalį išlaidų, todėl susidaro tokia situacija, jog didesnes išmokas gaunantys ūkininkai gali savo produkciją parduoti mažesne kaina. Be to, dėl didesnių išmokų didėja investavimo galimybės. Taip pat minėtų mokslininkų atlikti tyrimai atskleidė, jog ekologinio ūkininkavimo šalininkai pageidautų mažiau biurokratiškos instrumentų gaunant paramą, taip pat efektyvesnio finansavimo mechanizmo.

I. Tzouramani, A. Sintori, A. Lontakis ir G. Alexopoulos (2010) atskleidė, kad, pavyzdžiui, Graikijoje, ūkių, taip pat ir ekologinio ūkininkavimo plėtrą skatina gaunama parama. Pažymima, kad ūkininkams priimant ūkininkavimo sprendimus didelę įtaką turi tiek parama investicijoms, tiek ir ekologinės išmokos.

V. Skulskis (2008) moksliniame tyrime išnagrinėjo tris pagrindinius veiksnius (tiesioginę paramą, rinkos ir sertifikavimo sistemą), kurie lemia ūkininkų apsisprendimą verstis tradiciniu ar ekologiniu ūkininkavimu, nustatė, kad ūkininkai, kurie ekologiškai ūkininkavo trumpą periodą (apie 3–4 metus), dar neturėjo tvirtų nuostatų dėl ekologinio ūkininkavimo būdo. Todėl priimant ekologinio ūkininkavimo sprendimus, tokie ūkininkai daugiau vadovaujasi išorinių ūkininkavimo sąlygų pokyčiais. Tyrimo metu identifikuota, kad tiesioginė parama ekologicinei gamybai ir ekologiniam ūkininkavimui yra svarbus motyvacinis veiksnys, nes, kaip atskleidė tyrimo rezultatai, jei parama nebūtų teikiama, mažiau nei penktadalis nepakeistų planų ir toliau užsiimtų ekologiniu ūkininkavimu.

D. Makutėnienės ir V. Makutėno (2010) atliktas tyrimas patvirtina nuostatą, kad renkantis ekologinio ūkininkavimo sritį, finansinė parama yra labai reikšmingas veiksnys. Tačiau tyrimo autoriai atkreipė dėmesį, kad tik penktadalis tyrime dalyvavusių respondentų ekologines išmokas įvertino kaip pakankamas.

Apibendrinant galima teigti, kad ekologinio ūkininkavimo plėtros tendencijos yra susijusios su finansine parama ir teikiama ES parama. Tačiau skirtingose šalyse susiklosčiusi praktika pateikia ir skirtingus požiūrius į ekologinio ūkininkavimo plėtrą bei paramos efektyvumą. Šiame darbe bus nagrinėjamas gautos ES paramos ekologiniams ūkiams ekonominis ir socialinis poveikis.

Ekologinis ūkininkavimas – žemės ūkio verslo kryptis, įgalinusi pakeisti ne tik požiūrį į ūkininkavimą, bet ir ekologinio ūkininkavimo pasekmes agroekosistemai ilgesnio laikotarpio perspektyvoje. Tvarumo samprata pakeitė požiūrį į žemės ūkio sukeltų problemų sprendimo būdus. Ūkių perėjimas nuo tradicinio ūkininkavimo prie ekologinio nebuvo vien idėjų ar požiūrio kaitos įtaka. ES paramos atsiradimas ir didelė finansinė pagalba dalį ūkių paskatino imtis kitokios ūkininkavimo

krypties. Ekologinio ūkininkavimo tempai Lietuvoje buvo vieni didžiausių visoje ES (Pekarskas ir kt., 2008). Ūkininkai patyrė ne tik privalumų, bet ir trūkumų.

Išskiriant privalumus, galima įvardyti **ūkių plėtrą**. Kaip teigia I. Skurdenienė ir kiti (2007), daugumoje ES šalių ekologiniai ūkiai vidutiniškai yra didesni už tradicinius ūkius. Ekologinių ūkių plotų didėjimą sąlygojo išmokos bei mažesnis derlingumas nei tradiciniame ūkyje. A. Bučienė (2013) pastebėjo, kad Lietuvos ekologiniame žemės ūkyje iki 2003 metų dominavo smulkūs ūkiai ir gyvulininkystė užsiimantys ūkiai. Tačiau, pagerėjus ES paramos sąlygoms ir padidėjus išmokoms, ekologinį gamybos būdą pasirinko ir gyvulininkystė besiverčiantys ūkininkai. Be abejonės, pokyčius paskatino išaugusi rinka ir perdirbimas bei padidėjusios mėsos ir pieno supirkimo kainos.

Atsižvelgiant į ekologinio ūkininkavimo reikalavimus, pradėjo kurtis **mišraus ūkininkavimo ūkiai**, kurie derino augalininkystę ir gyvulininkystę. Norint išlaikyti darnią ūkininkavimo sistemą, laikomi gyvuliai, kurių mėšlas panaudojamas dirvos derlingumui išsaugoti ir pagerinti (Pekarskas ir kt., 2008). Tai padėjo siekti geresnio balanso tarp ūkininkavimo bei žemėnaudos struktūros (Bučienė, 2013).

ES finansinė parama sudarė sąlygas **žemės ūkio sektoriui modernizuoti**. Kaip nurodo Kazakevičius (2010), ūkininkų ūkiams skirta investicinė parama atnaujino žemės ūkio techniką, kurios modernizavimas padidino darbo našumą bei darbo sąlygas, taip prisidedant prie tvarios aplinkos kūrimo – aukštesnių aplinkosaugos standartų atitikimas prisidėjo prie sunaudojamos energijos kiekio mažinimo.

ES parama taip pat palengvino žemdirbiams skolinimosi sąlygas. Vadinasi, ES paramos gavimas sukūrė **palankesnes verslo vystymo sąlygas** žemės ūkyje. Analizuojant 2006 ir 2008 metų išmokų dydžius, aiškėja, kad ekologinės gamybos ūkiai jų gavo beveik du kartus daugiau nei tradiciniai ūkiai. Išmokos už sertifikuotus plotus kompensavo negautas pajamas. Tokiu būdu buvo vykdomas ekologinių ūkių rėmimas, o tai lėmė žemės ūkio srityje veikiančių **ūkių konkurencingumą**. Jis atsirado ir dėl auginamos produkcijos išskirtinių savybių, tad galėjo konkuruoti su tradicinių ūkių auginama produkcija. Ekologiniai ūkiai išsiskyrė pelningumu – „ekologiškai pagamintų produktų didesnė kaina lyginant su tradiciniu būdu pagamintų produktų kainomis“ (Kazakevičius, 2010, p. 10). Parama ekologiniam ūkininkavimui ypač buvo paranki smulkiems ūkiams, kurių perėjimas nuo tradicinio prie ekologinio ūkininkavimo būdo nereikalavo didelių investicijų.

Be abejonės, vienas iš privalumų vystant ekologinį ūkį buvo reikalavimai patiems ūkininkams dalyvauti mokymuose, seminaruose. Tai padidino jų žinias, supratimą apie ekologinio ūkininkavimo naudą visais aspektais. Todėl švietimas **pakėlė ūkininkų kvalifikaciją** bei, suteikdamas specifinių

žinių apie ekologinį ūkininkavimą, sustiprino pozicijas tarp kitų tradiciniu ūkininkavimu užsiimančių asmenų.

Tačiau ekologinis ūkininkavimas patyrė ir tam tikrų sunkumų. Visų pirma, tai **darbo sąnaudos** yra 10–20 proc. didesnės nei įprastiniuose ūkiuose, tai pareikalavo daugiau darbuotojų, o tai **didino kaštus** (Kriščiukaitienė ir kt., 2006).

Analizuojant Lietuvos ekologiškos produkcijos paklausą, aiškėja, kad jos paklausa koncentruojasi į didelius miestus, kuriuose yra geriau organizuotas paskirstymo tinklas. Galima teigti, kad rinkodaros aspektu **ekologinės produkcijos realizavimas yra sudėtingesnis** nei tradicinių ūkių produktų. Realizavimo problemos sukelia sunkumų ekologinių ūkių finansinei apyvartai.

Ekologiniai ūkiai susidūrė ir su **augalų apsaugos nuo kenkėjų ir ligų problema** dėl draudimo naudoti sintetinius preparatus. Kitos kilmės preparatų naudojimas didino kaštus, taip pat ne visada leidžiamos naudoti priemonės buvo tokios veiksmingos kaip sintetinės priemonės.

J. Pekarsko ir kitų bendraautorių (2008) nuomone, ekologinių ūkių plotų didėjimas, susijęs su didesnių išmokų garantija, iškreipė ūkininkavimo esmę. Tai pasakytina apie vienos specializacijos ūkius, kurie vystydami tik augalininkystę, **neatitinka darnaus vystymosi** nuostatų.

Keliami reikalavimai ūkiams, pavyzdžiui, gyvulių tankio norma, sukėlė papildomų investicijų poreikį ir didino kaštus. I. Kriščiukaitienės ir V. Namiotko (2012) nuomone, Lietuvoje ekologiniams ūkiams buvo taikyti **specifiniai papildomi reikalavimai**, viršijantys ES reglamentų (EB) Nr. 834/2007 ir (EB) Nr. 889/2008 reikalavimus ir tai sukėlė sunkumų, kuriems įveikti teko ieškoti netradicinių sprendimų.

Apibendrinat ekologinių ūkių privalumus, galima teigti, kad 2007–2013 m. ES paramos finansavimo laikotarpiu ekologiniai ūkiai vystėsi ir didėjo dėl gaunamų išmokų, tai didino jų konkurencingumą tarp kitų ūkių, modernizavimo galimybės atvėrė palankesnes vystymo sąlygas, mišraus ūkio derinimo galimybes. Taip pat padidėjo ekologiniu ūkininkavimu užsiimančių asmenų kvalifikacija. Apžvelgiant trūkumus, pažymėtina, kad ekologinis ūkininkavimas didino darbo jėgos poreikį, o tai didino kaštus. Specifinių reikalavimų laikymasis taip pat pareikalavo nestandartinių sprendimų. Tai pasakytina ir apie ne visada veiksmingų priemonių prieš kenkėjus taikymą augalininkystės ūkiuose. Reikšmės nauda bus analizuojama remiantis konkrečių ūkių tyrimo rezultatais.

2. ES FINANSINĖS PARAMOS REIKŠMĖS VERTINIMO EKOLOGINIAM ŪKIUI TEORINIAI SPRENDIMAI

Pagal KPP priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ remiamos dvi veiklos: „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“ ir „Parama ekologiniam ūkininkavimui“.

Paramos gali kreiptis ūkininkai ir juridiniai asmenys, visoje valdoje vykdančios ar iš karto po paramos paraiškos pateikimo įsipareigojantys vykdyti su ekologine žemės ūkio gamyba susijusią veiklą. Paramos gali kreiptis ir ūkininkai bei juridiniai asmenys ne visoje valdoje vykdančios su ekologine žemės ūkio gamyba susijusią veiklą. Tačiau tokiu atveju įsipareigojama nuo 2016 metų visoje valdoje ūkininkauti tik ekologiškai.

Paramos gavėjai turės laikytis įsipareigojimų pagal šią priemonę 5 metus nuo pirmos paramos paraiškos pateikimo dienos iki paskutiniųjų įsipareigojimo metų nustatytos žemės ūkio naudmenų ir kitų plotų deklaravimo pradžios dienos.

Pagal priemonės veiklos sritį „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“ ekologinės gamybos praktiką ir metodus reikia taikyti 2 arba 3 metus, priklausomai nuo auginamų augalų.

Kituose skyriuose detaliau bus analizuojami finansinės paramos teoriniai sprendimai.

2.1. Ekologinio ūkio prielaidos

Analizuojant ekologinio ūkininkavimo teisinį reglamentavimą būtina aptarti ne tik nacionalinius, bet ir ES teisės aktus, reguliuojančius ekologinio ūkininkavimo sritis. Ekologinio ūkininkavimo teisinio reguliavimo pagrindą sudaro tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai. Vienas iš reglamentų yra Europos parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklinimo ir panaikinantis Reglamentą (EEB) Nr. 2092/91. Reglamente detalizuojamas ir apibrėžiamas ekologinės gamybos tikslas, ekologinės gamybos principai, taisyklės, tokių būdu skatinant vartotojų pasitikėjimą ir ekologinę gamybą (Komisijos reglamentas, 2007). Vertinant reglamento nuostatas, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad maisto produktai gali būti ženklinami kaip ekologiški, jeigu bent 95 % jų žemės ūkio kilmės ingredientų yra ekologiški. Ekologiški ingredientai neekologiškame maiste ingredientų sąrašė gali būti nurodomi kaip ekologiški, jeigu tas maistas buvo gaminamas laikantis ekologinę gamybą reglamentuojančių teisės aktų. Siekiant užtikrinti didesnę skaidrumą, turi būti nurodytas kontroliuojančios institucijos kodinis numeris (Komisijos reglamentas, 2007).

Naujojo Reglamento 834/2007 tikslas yra sudaryti sąlygas tvariai ekologinio ūkininkavimo plėtrai ES, kartu užtikrinant veiksmingą vidaus rinkos funkcionavimą, sąžiningą konkurenciją, skatinant vartotojų pasitikėjimą ekologiškais produktais bei apsaugant vartotojų interesus (preambulė, 3; 1 (1) str.). Be to, reglamentu siekiama skatinti suderintą ekologinės gamybos koncepciją visose ES valstybėse narėse (Preambulė, 28). Siekiant šių tikslų, ekologinės gamybos ir ūkininkavimo bendrieji tikslai ir principai yra nustatyti II antraštinėje dalyje, kuria grindžiamas šio reglamento taikymas ir įgyvendinimas tiek ES, tiek valstybių narių lygmeniu.

Reglamento 834/2007 3 straipsnio reikalavimuose įtvirtinama, kad ekologiniu ūkininkavimu yra siekiama šių bendrųjų tikslų:

a) sukurti darnią žemės ūkio valdymo sistemą, kuria:

- atsižvelgiama į gamtos sistemas bei ciklus ir palaikoma bei stiprinama dirvožemio, vandens, augalų ir gyvūnų bei jų pusiausvyra;
- prisidedama prie aukšto biologinės įvairovės lygio;
- atsakingai naudojama energija ir gamtos išteklių, pavyzdžiui, vandens, dirvožemio, organinių medžiagų ir oro išteklių;
- laikomasi aukštų gyvūnų gerovės standartų, visų pirma užtikrinant gyvūnų rūšims būdingos elgsenos poreikius.

b) skatinti aukštos kokybės produktų gamybą;

c) siekti gaminti platų maisto produktų ir kitų žemės ūkio produktų įvairovę, reaguojant į vartotojų poreikius, gamyba atliekama taikant tokius procesus, kurie nedaro žalos aplinkai, žmonių sveikatai, augalų arba gyvūnų gerovei (Komisijos reglamentas, 2007).

Ekologiniam ūkininkavimui taip pat taikomos ir Komisijos Reglamento (EB) Nr. 889/2008 nuostatos, reglamentuojančios ekologinių produktų gamybą bei ekologiškų produktų ženklavimą. Taip pat reglamentas nustato pagrindines nuostatas dėl ekologinės gyvulininkystės ir augalininkystės kontrolės, augalų apsaugos produktų, trąšų, dirvos gerinimo priemonių naudojimą. Reglamente numatytos ir ekologiškų produktų perdirbimo taisyklės ir nuostatos (Komisijos reglamentas, 2008).

Nacionaliniuose teisės aktuose taip pat įtvirtintos reglamentų nuostatos. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2009 m. sausio 6 d. įsakyme Nr. 3D-2 „Dėl ekologiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklavimo ir ekologiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklo naudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ detalizuojamos ekologinės produkcijos ženklavimo ir pateikimo rinkai nuostatos, įtvirtinant siekį sukurti išskirtinę ekologinės produkcijos rinką. Įsakyme remiantis Bendrijos reglamento nuostatomis įtvirtintas spalvotas bei nespaltvotas ekologiškų produktų ženklas, detalizuojamas ženklo dydis bei naudojimo galimybės.

Kitame Komisijos Reglamente Nr. 271/2010 pateikiamos nuostatos ir taisyklės dėl Europos Sąjungos ekologinės gamybos logotipo įgyvendinimo. Minėtas reglamentas pabrėžia, kad Bendrijos logotipas yra vienas iš privalomų nuorodų, naudotinų ant produktų, kurie yra ekologinės gamybos rezultatas (Komisijos reglamentas, 2010). Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2010 m. rugsėjo 22 d. įsakyme Nr. 3D-855 „Dėl žemės ūkio ministro 2009 m. sausio 6 d. įsakymo Nr. 3D-2 „Dėl ekologiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklavimo ir ekologiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklo naudojimo tvarkos aprašo“ pakeitimo“ pateiktas ekologinės gamybos logotipo pavyzdys, kurį privalo naudoti ekologinės produkcijos gamintojai (žr. 1 pav).

1 pav. Ekologiškų produktų ženklas (sudaryta pagal Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2009 m. sausio 6 d. Įsakymą Nr. 3D-2)

Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2000 m. gruodžio 28 d. (nauja redakcija 2013 m. rugsėjo 8 d.) įsakyme Nr. 375 „Dėl Ekologinio žemės ūkio taisyklių patvirtinimo ir ekologiškų žemės ūkio produktų gamybos proceso ir produkcijos sertifikavimo“ reglamentuojamos ekologinio ūkininkavimo taisyklės, remiantis Bendrijos reglamentų nuostatomis. Ekologinio ūkininkavimo taisyklėse įtvirtintas ekologinio ūkininkavimo produkcijos sertifikavimas, ekologinės gamybos proceso kontrolės specifika, leistinių pagalbinių medžiagų (trąšų ir kt.) naudojimas ekologinio ūkininkavimo metu, taip pat detalizuojamas mokymas, kuris susijęs su ekologinės produkcijos gamyba, organizavimu bei ženklavimu. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2000 m. gruodžio 28 d. įsakymu Nr. 375 „Dėl Ekologinio žemės ūkio taisyklių patvirtinimo“ (2001, naujausia redakcija 2015 m.) apibrėžtos ūkininkavimo taisyklės yra taikomos sertifikavimo institucijoms, taip pat ekologinio ūkio subjektams bei asmenims (juridiniams ir fiziniams), kurie ketina užsiimti ekologine gamyba.

Apibendrinant galima teigti, kad ekologinis ūkininkavimas yra reglamentuojamas LR teisės aktais, kurių nuostatos remiasi ES reglamentais ir teisės aktais, aprėpiančiais ekologinių produktų gamybą, pateikimą visuomenei, ženklavimą bei sertifikavimą, ekologinės produkcijos gamybos organizavimą bei kontrolę. Ekologiniai ūkiai vadovaujami taisyklėmis, kuriose apibrėžiams produkcijos sertifikavimas, kontrolė, pagalbinių medžiagų naudojimas ir t.t.

2.2. ES finansinės paramos ekologiniam ūkininkavimui programos

ES struktūrinė parama Lietuvai 2007–2013 m., buvo skiriama iš Europos socialinio fondo, Europos regioninės plėtros fondo bei Sanglaudos fondo, kuri sudarė daugiau kaip 23 milijardus litų. Nurodyta paramos suma yra prilyginama vienam papildomam valstybės biudžetui. ES struktūrinių fondų parama Lietuvai 2007–2013 m. buvo teikiama pagal Lietuvos 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir atskiras veiksmų programas, skirtas strategijai įgyvendinti. Buvo parengti ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir atskirų veiksmų programų projektai. Strategijoje nustatytas pagrindinis ES struktūrinės paramos panaudojimo tikslas – sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus. Veiksmų programos padės įgyvendinti strategijoje iškeltus tikslus ir uždavinius. Svarbiausieji 2007-2013 m. programinio laikotarpio pokyčiai, kurie yra aktualūs Lietuvai, yra šie:

- ES sanglaudos politika bus tarpiau susieta su Lisabonos ir kitomis ES strategijomis;
- ES struktūrinių fondų skaičius bus sumažintas iki trijų (įskaitant Sanglaudos fondą), o Sanglaudos fondo paramos valdymas bus iš esmės reformuotas ir integruotas į veiksmų programas;
- Bus pakeista ES struktūrinių fondų programavimo tvarka: pagal ES struktūrinių fondų reglamentus ir ES Tarybos gaires bus rengiamas nacionalinis strateginių gairių dokumentas ir veiksmų programos, panaikinant Bendrijos paramos pagrindą ir programos priedus;
- Veiksmai, kurie buvo finansuojami iš Bendrijos iniciatyvų 2000-2006 m. laikotarpiu, galės būti integruoti į nacionalines programas;
- Bus decentralizuotas ir supaprastintas ES struktūrinių fondų paramos valdymas (pvz., finansinio valdymo ir kontrolės srityje) bei pasikeis atsakingų institucijų sąranga;
- Bus daugiau dėmesio teikiama veiklos valdymui (naudojant vertinimo, priežiūros, veiklos ir išlaidų rezervo priemones), kad būtų pasiektas didesnis ES struktūrinių fondų valdymo efektyvumas;
- Institucinių gebėjimų stiprinimo ir viešojo administravimo efektyvumo didinimo priemonės galės būti finansuojamos iš ES struktūrinių fondų;
- Pagal principą „vienas fondas – viena programa“ viena veiksmų programa galės būti finansuojama tik iš vieno fondo (ESF ir ERPF), tačiau ESF ir ERPF galės finansuoti vienas kito finansuojamas sritis atskirose programose 5 proc. ribose (kartais iki 10 proc.);
- Bus sustiprintas partnerystės principas, numatant visų tinkamų partnerių (ypač regionų) dalyvavimą visuose ES struktūrinių fondų valdymo etapuose (programų rengime, įgyvendinime,

priežiūroje ir vertinime) bei socialinių partnerių dalyvavimą ESF paramos valdyme tinkamu teritoriniu lygiu. Tačiau jo taikymas turės atitikti valstybėje narėje įprastą praktiką;

- Kaimo plėtros ir žuvininkystės restruktūrizavimas nebus sudėtinė ES struktūrinių fondų dalis, nors iš ES struktūrinių fondų galės būti finansuojamas ekonominės veiklos įvairovės skatinimas kaimo ir nuo žuvininkystės veiklos priklausomose vietovėse bei bus reikalingas ES struktūrinių fondų paramos suderinimas su parama iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai bei Europos žuvininkystės fondo.

Siekiant tikslus spartaus ilgalaikio Lietuvos ūkio augimo, esminiu prioritetu laikytinas šalies konkurencingumo ugdymas. Kuklūs Lietuvos gamtiniai ištekliai (dirbamos žemės, medienos ir t.t.) skatina dėmesį kitiems ištekliams. Tikėtina, kad svarbiu Europos ekonominiu veiksmu taps žmogiškųjų išteklių stiprinimas kvalifikacijos prasme naujų produktų kūrimo bei gamybos procesų valdyme. Siekiant užtikrinti Lietuvos ūkio konkurencingumą Europoje ir pasaulyje, būtina sparčiau vystyti nematerialius aktyvus. Šio prioriteto prasmę patvirtina ir stebimas darbo jėgos trūkumas bei kelis kartus mažesnis darbo našumas nei išsivysčiusiose šalyse. Žmogiškųjų išteklių vystymas visų pirma turėtų spręsti socialines ir švietimo problemas dėl emigracijos, profesinio rengimo sistemos neatitikimo kintantiems verslo poreikiams bei padėti telkti visus darbo jėgos resursus, išplečiant persikvalifikavimo ir mokymosi visą gyvenimą galimybes.

Lietuvai tapus ES nare, ji dalyvauja Lisabonos strategijos įgyvendinime kartu su kitomis valstybėmis narėmis, todėl šios strategijos ir jos santykio su šalies poreikiais įvertinimas ir aiškus prioritetų išskyrimas tampa vienu iš svarbiausių ekonominės politikos tikslų, tuo pačiu ir viena iš gairių ES struktūrinių fondų paskirstymui. Vienas iš svarbesnių ES lygmens įvykių BPD įgyvendinimo metu – Lisabonos strategijos vidutinio laikotarpio peržiūra. 2005 m. kovo mėn. Europos Vadovų Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymais, atnaujino Lisabonos strategiją. 2005 m. balandį Komisija patvirtino pirmąsias Integruotas ekonomikos augimo ir darbo vietų kūrimo gaires 2005-2008 m. Remiantis šiomis gairėmis, apimančiomis ekonomikos, socialinius ir aplinkosaugos klausimus, valstybės narės parengė nacionalines reformų programas, kuriose nustatyta šalių trejų metų ekonomikos augimo bei darbo vietų kūrimo strategija. Lietuvos Nacionalinė Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa patvirtinta 2005 metų lapkričio 22 d. LRV nutarimu Nr. 1270. Valstybės narės į nacionalines reformų programas turėjo įtraukti dalį apie struktūrinių ir sanglaudos fondų panaudojimą siekiant Lisabonos strategijos tikslų. Kitoje ES finansinėje perspektyvoje Europos Komisija siūlo struktūrinę paramą teikti vadovaujantis gairėmis, kurios turi atitikti Lisabonos strategijos prioritetus. Priėmus naujas struktūrinių fondų taisykles, į nacionalines reformų programas bus įtraukiami nacionaliniai strateginiai metmenys, pagal kuriuos prioritetinės išlaidos bus skiriamos struktūriniams ir sanglaudos fondams.

Atsižvelgiant į Lisabonos strategijos peržiūrą, Komisija rekomendavo suteikti didesnę reikšmę ekonominio augimo tikslui regioninio/nacionalinio Sanglaudos Fondo programavimo lygmenyje. Komisija pasiūlė, kad programos, remiamos iš sanglaudos fondų, investuotų į švietimą, inovacijas ir mokslinių tyrimų gebėjimų ugdymą, profesinį mokymą. Naujose šalyse narėse, siekiant ilgalaikės konvergencijos su kitomis ES valstybėmis, taip pat skatinamos investicijos į transporto, aplinkosaugos ir energetikos infrastruktūrą. Lisabonos strategijos suderinamumas su ES SF programomis labiau akcentuojamas naujame programavimo laikotarpyje, tačiau „gera praktika“ yra laikoma ir dabartinio laikotarpio programų atitikimas. Kadangi Lietuvos 2004 – 2006 m. BPD buvo parengtas jau patvirtinus Lisabonos strategiją, priešingai nei senųjų valstybių narių programavimo dokumentai, todėl jo prioritetuose matyti aiški sąsaja su šia strategija. Tiesioginiu Lisabonos strategijos atspindžiu BPD galima laikyti 2.5 priemonę „Žmogiškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje“. Tačiau nepakankamas projektų srautas šioje priemonėje rodo, kad reikia skirti ypatingą dėmesį kritinei Lisabonos strategijos refleksijai ir jos realizavimu tokiomis priemonėmis, kurios adekvačiai atliktų Lietuvos vidinius poreikius ir galimybes.

2007-2013 m. laikotarpiu ES struktūrinių fondų valdymas pagrįstas ne tik koncentravimo, papildomumo, programavimo ir partnerystės, bet ir kitais principais (pvz., proporcingumo principu, kuris reiškia, kad ES struktūrinių fondų valdymo reikalavimai valstybei narei turi proporcingai priklausyti nuo jai skirtos paramos sumos). Europos Komisija pasiūlė 2007-2013 m. laikotarpiu sanglaudos politikai skirti viena trečdali planuojamo ES biudžeto eurų, laikantis 3 naujų struktūrinių veiksmų tikslų (Maniokas, 2005):

1. Konvergencijos tikslo - remti užimtumo didinimą ir darbo vietų kūrimą valstybėse narėse ir mažiau išsivysčiusiuose regionuose (buvęs 1 tikslas), kuris bus finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo, Europos Socialinio fondo ir Sanglaudos fondo, skirto regionų, kurių BVP<75 proc. ES-25 vidurkio, „statistinio efekto“ regionų, ir valstybių narių, kurių BVP<90 proc. ES-25 vidurkio, konvergencijai (264 mlrd. eurų).
2. Regionų konkurencingumo ir užimtumo tikslo - numatyti ir skatinti pokyčius (buvę 2 ir 3 tikslai), kuris bus finansuojamas iš Europos regioninės plėtros fondo ir Europos Socialinio fondo (57,9 mlrd. Eurų).
3. Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo - užtikrinti harmoningą ir subalansuotą vystymąsi visoje ES (buvusi INTERREG programa), kuris bus finansuojama iš Europos regioninės plėtros fondo, skirto bendradarbiavimui abipus sienos skatinti (13,2 mlrd. eurų).

ES ir Lietuvos regioninės politikos prioritetais 2007 – 2013 m. išlieka žmogiškųjų išteklių rėmimas ir efektyvus panaudojimas, harmoningas ir subalansuotas vystymasis Bendrijoje. ES struktūrinių fondų parama Lietuvai 2007–2013 m. bus teikiama pagal Lietuvos 2007–2013 m. ES

struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir atskiras veiksmų programas, skirtas strategijai įgyvendinti. Parengti ES struktūrinės paramos panaudojimo strategijos ir atskirų veiksmų programų projektai. Strategijoje nustatytas pagrindinis ES struktūrinės paramos panaudojimo tikslas – sparčiai gerinti sąlygas investuoti, dirbti ir gyventi Lietuvoje, kad ūkio augimo teikiama nauda pasiektų visus Lietuvos gyventojus.

Europos Sąjungos regioninė ir sanglaudos politikai 2007–2013 m. programiniu laikotarpiu reikėjo spręsti keturis svarbiausius uždavinius:

1. Stiprinti sanglaudą išsiplėtusioje Sąjungoje. Sąjungos plėtra iki 25 valstybių narių, o vėliau ir iki 27 ar daugiau mes beprecedentį iššūkį jos konkurencingumui ir vidinei sanglaudai.

2. Stiprinti Sąjungos prioritetus. Siekdami pagerinti ES ekonomikos rezultatus, Sąjungos valstybių ir vyriausybės vadovai 2000 m. kovo mėn. susirinkę Lisabonoje nustatė strategiją, kurios paskirtis – iki 2010 m. paversti Europą sėkmingiausia ir konkurencingiausia žiniomis pagrįsta ekonomika pasaulyje.

3. Gerinti kokybę propaguojant darnesnę ir labiau subalansuotą vystymąsi. Regionų konkurencingumo didinimas panaudojant tikslingas investicijas visoje Sąjungoje ir atveriant ekonomines galimybes, padedančias žmonėms įgyvendinti savo gebėjimus, turėtų tapti visuotinai naudinga ES ekonomikos augimo potencialo pagrindu.

4. Sukurti naują sanglaudos partnerystę. Sanglaudos politikos reforma turėtų taip pat suteikti galimybę padidinti veiksmingumą, skaidrumą ir politinę atsiskaitomybę. Tam visų pirma reikia apibrėžti šios politikos strategiją, išvardijant prioritetus, užtikrinant koordinavimą su ekonominio ir socialinio valdymo sistema ir sudarant galimybę reguliariai, atvirai įvertinti padarytą pažangą.

Apibendrinant galima teigti, kad teikiama ES parama ekologiniams ūkiams 2007–2013 m. laikotarpiu siekė žmoniškųjų išteklių rėmimo ir efektyvus panaudojimo, harmoningo ir subalansuoto vystymosi regionuose.

2.3. ES finansinės paramos ekologiniam ūkininkavimui administravimas Lietuvoje

Nuo 2007 metų parama žemės ūkiui buvo skirstoma pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą, kurią sudaro daugiau kaip 50 kaimo plėtrai skirtų paramos priemonių ir veiklos sričių. Iš viso šiai programai įgyvendinti skirta apie 2,3 mlrd. Eur paramos žemės ūkio sektoriaus konkurencingumui stiprinti, aplinkai ir kraštovaizdžiui tvarkyti, kaimo gyventojų gyvenimo sąlygoms gerinti, smulkųjų ir ne žemės ūkio verslą stiprinti ir kt. Pirmosios priemonės buvo skirtos ūkininkų,

žemės valdas registravusiems asmenių mokymams, konsultavimams. Jaunųjų ūkininkų rėmimo, ankstyvojo pasitraukimo priemonės skatino ūkių augimą, atsinaujinimą. Priemonės, skirtos žemės ūkio modernizavimui, siekė didinti žemės ūkio konkurencingumą, diegiant naujus procesus, technologijas ir inovacijas. Taip pat buvo skatinama pereiti prie netradicinio ūkininkavimo, siekiant mažinti konkurencingumą žemės ūkyje.

Lietuvos regioninei plėtrai įgyvendinti ir ES regioninės politikos lėšų paskirstymui ir administravimui Lietuvoje sudarytas institucijų tinklas: valdančioji institucija, tarpinės institucijos, bei įgyvendinančios institucijos.

ES struktūrinių fondų lėšų administravimo pagrindinę valdančiąja institucija apskirta LR Finansų ministerija. Tarpinės institucijos, koordinuojančios struktūrinių fondų lėšas yra Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Ūkio, Susisiekimo, Aplinkos, Žemės ūkio ministerijos. Struktūrinių fondų įgyvendinimo etape dalyvauja Žmonių išteklių plėtros programų paramos fondas, Europos socialinio fondo agentūra, Lietuvos verslo paramos agentūra, transporto investicijų direkcija, Aplinkos projektų valdymo agentūra. Centrinė projektų valdymo agentūra, bei Nacionalinė mokėjimo agentūra.

ES paramos ekologiniam ūkininkavimui paramos sistema yra vykdoma per tarpusavyje sąveikaujantį valstybės institucijų mechanizmą. ES struktūrinių fondų administravimą Lietuvoje reglamentuoja 2007 m. spalio 17 d. priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1139 “Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas“.

Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos yra vienintelė akredituota institucija, kuri administruoja paramos priemones žemės ūkiui, tame tarpe ir ekologiniam ūkininkavimui. Nacionalinė mokėjimo agentūra atlieka tokias funkcijas:

- Paramos administravimas (dokumentų priėmimas, vertinimas, paramos išmokėjimas ir kontrolė);
- Paramos viešinimas (TV laidos, spauda, renginiai, seminarai, mokymai, brošiūros);
- Dalyvavimas teisės aktų kūrimo procesuose;
- Elektroninių paslaugų valdymas;
- Veiklos ataskaitų teikimas;
- Aktyvus bendradarbiavimas su socialiniais partneriais.

Tarpinės institucijos funkcijas atlieka visos LR ministerijos: Aplinkos ministerija, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Susisiekimo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Ūkio ministerija, Vidaus reikalų ministerijai bei Informacinės visuomenės plėtros

komitetas prie Susisiekimo ministerijos. Tarpinės institucijos pagal kompetenciją dalyvauja rengiant strategiją, veiksmų programas, bendruosius projektų atrankos kriterijus, teisės aktus, reglamentuojančius strategijos ir veiksmų programų administravimą ir finansavimą, rengia ir tvirtina priemonių įgyvendinimo planus bei priima sprendimus dėl atrinktų projektų finansavimo. Be to šių institucijų atstovai dalyvauja Stebėsenos ir veiksmų programų valdymo komitetų veikloje.

Paramos ekologiniam ūkininkavimui administravimas yra apibrėžtas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. balandžio 6 d. įsakyme Nr. 3D-153 „Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos administravimo taisyklių patvirtinimo“. Minėtose taisyklėse nurodoma, kad valdymo institucija ekologinio ūkininkavimo finansinės paramos atveju yra Žemės ūkio ministerijos Kaimo plėtros departamentas, kurio pagrindinės funkcijos yra susijusios su kitų atsakingų institucijų darbo organizavimu, KPP plėtros priemonių rengimu, informacinių sistemų vystymu, lėšų išmokėjimu, paraiškų priėmimo tvarkaraščio sudarymu ir kt.

Nagrinėjant ekologinio ūkininkavimo situaciją reiktų paminėti ir sertifikavimo instituciją. Sertifikavimo institucijos funkcijas atlieka Žemės ūkio ministerijos Vidaus audito departamentas. Sertifikavimo institucija tikrina ir sertifikuoja Agentūros metinių finansinių ataskaitų išsamumą, tikslumą ir teisingumą. Sertifikavimo institucija atlieka arba užtikrina šių funkcijų atlikimą: remdamasi tarptautiniais audito standartais bei atsižvelgdama į Europos Komisijos nustatytas gaires, atlieka Agentūros auditą, būtiną 6.2 punkte nurodytiems dokumentams parengti; rengia ir Europos Komisijai, kompetentingajai ir valdymo institucijai teikia išvadą (sertifikatą) dėl Agentūros metinių finansinių ataskaitų, kurioje nurodo, ar ji pagrįstai įsitikinusi, kad Agentūros teikiamos metinės finansinės ataskaitos yra išsamios, tvarkingos ir teisingos, sertifikavimo ataskaitą, taip pat kitus Europos Komisijos reikalaujamus dokumentus; rengia ir teikia tvirtinti vidaus darbo taisykles; vykdo kitas teisės aktuose numatytas funkcijas.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje ES finansinės paramos administravimą užtikrina Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos bei kitos tarpinės institucijos. Ekologinio ūkininkavimo paramai gauti svarbus buvo ekologinio ūkio sertifikavimas, t.y. atitikimas keliamiems reikalavimams ir standartams.

2.4. 2007-2013 m. laikotarpio ekologinių ūkių finansinės paramos apžvalga

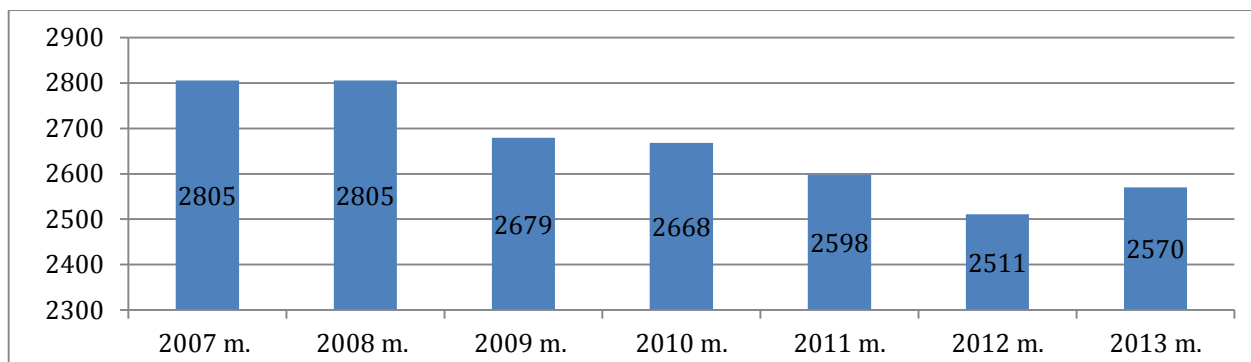
Nuo 1990-ųjų beveik visose Europos šalyse auga ekologinio ūkininkavimo judėjimas. Lietuvai tapus ES nare, ekologinio vystymo procesai dar labiau suaktyvėjo, nors iki tol mokslinėse diskusijose ekologinis žemės ūkis nebuvo vertinamas kaip rimta alternatyva tradiciniam žemės ūkiui

(Aleksandravičius, 2001). Kaip rodo Lietuvos Agrarinės ekonomikos instituto 2004 m. atliktos apklausos duomenys, ekologinio ūkininkavimo krypties pasirinkimą nulėmė sveikas maistas, gamtos apsauga, didesnės kompensacinės išmokos, patrauklus gyvenimo būdas ir įdomi veikla (Kairytė ir kt., 2005). Lietuvoje 6,5 mln. ha ekologiško ūkininkavimo plotų 45 % sudarė ganyklos ir daugiametės žolės, 42 % lauko augalai (Ekologinis ūkininkavimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, 2011). Naujų politikos priemonių reikėjo dėl, visuomenės susirūpinimo aplinkosauga, maisto kokybe, gyvūnų laikymo sąlygomis (Moehler, 2008). Lietuva, įgyvendindama darnaus vystymosi strategiją (2003, 2011), kurios misija- suderinti aplinkos apsaugos ir ekonominio bei socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, veiksmingą gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę bei stiprias socialines garantijas (Nacionalinė darnaus..., 2011), įtraukė kaip vieną iš svarbių įgyvendinimo sričių- žemės ūkį. Nuo 2007 metų parama žemės ūkiui skirstoma pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007 – 2013 m. programą. Programą sudarė daugiau kaip 50 kaimo plėtrai skirtų paramos priemonių bei veiklos sričių, taip pat iš viso skirta 2,3 mlrd. Eur išmokų.

Būtent ES finansinė parama žemės ūkiams darė didelę įtaką renkantis tarp tradicinio ir ekologinio ūkininkavimo būdo. Z. Kazakevičiaus (2010) teigimu, siekiant kompensuoti ekologiniame ūkyje gautą mažesnę derlių ir užtikrinti ūkių pajamas, nuo 1997 m. ekologiniu ūkiu besiverčiantiems ūkininkams buvo pradėta teikti parama: 1) tiesioginės išmokos; 2) sertifikavimo išlaidų dalies kompensavimas pagal Kaimo rėmimo fondą ir Specialiąją kaimo rėmimo programą. 2007–2013 m laikotarpiu tiesioginė parama ekologiniams ūkiams buvo skiriama pagal Kaimo plėtros programos II krypties aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimo, ekologinio ūkininkavimo programos priemonę.

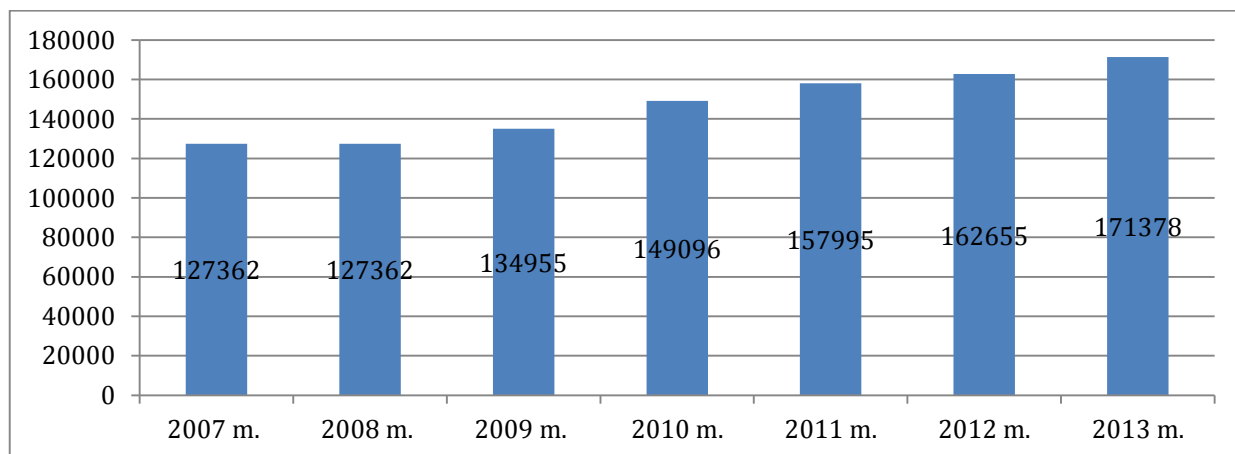
Per 2007-2013 m. laikotarpį pagal KPP 2007-2013, tiesioginių išmokų forma, per rinkos reguliavimo priemonės ir nacionalinėmis lėšomis finansuojamas programos, žemės ir maisto ūkiui bei kaimo plėtrai, buvo skirta daugiau nei 13,121 mlrd. Lt iš kurių 9,039 mlrd. Lt sudaro ES lėšos (68,88 proc. nuo visų išmokėtų lėšų). (ES paramos įtaka...,2013)

Vadovaujantis Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programa, 2013 m. buvo numatoma 4500 ekologinių ūkių, kurie užimtų 170 tūkst. ha. Pateiktais VŠĮ „Ekoagros“ duomenimis, 2013 m. buvo 2570 ūkių (daug mažiau nei planuota), kurie užėmė 171 378 ha plotą. Analizuojant planuotų ir pasiektų rodiklių santykį, galima teigti, kad programos tikslai ploto atžvilgiu buvo įvykdyti, o ūkių skaičiaus atžvilgiu buvo pastebėtas mažėjimas (žr. 2 pav.).

2 pav. Ekologinių ūkių 2007-2013 m. laikotarpiu skaičiaus dinamika (sudaryta autorės pagal VŠĮ „Ekoagros“ duomenis)

2007 m. - 2013 m. laikotarpiu vyravo ekologinių ūkių skaičiaus mažėjimo tendencija. Tam „didelės įtakos turėjo pasikeitusi kompensacinių išmokų už ekologinį ūkininkavimą mokėjimo tvarka ir gerokas išmokų dydžio sumažėjimas” (Pekarskas ir kt., 2012, p.110). Tačiau planuotas vieno ekologinio ūkio plotas buvo 37,8 ha, tuo tarpu vyko ekologinių ūkių stambėjimas- vidurkis vieno ekologinio ūkio 64,8 ha (Ekologinės sėklininkystės..., 2013). I. Skurdenienės ir V. Ribikausko (2009) pastebėjimu, ekologiniai ūkiai pralenkė net vidutinį įprastą šalies ūkininkų ūkį.

3 pav. Ekologinių ūkių 2007- 2013 m. plotas ha (sudaryta autorės pagal VŠĮ „Ekoagros“ duomenis)

Apibendrinant 2007 – 2013 m. laikotarpio ekologinių ūkių situaciją Lietuvoje, pastebimas ekologinių ūkių skaičiaus mažėjimas, tačiau santykinai didėjo šių ūkių dirbamas plotas. Dalis ūkių pasitraukė iš šios ūkininkavimo krypties dėl sumažėjusių išmokų. Tai leidžia manyti, kad likę ekologiniai ūkiai, apsisprendę vystyti labiau perspektyvias ekologinio ūkininkavimo kryptis ir kooperavęsi, vykdė ūkio plėtrą.

2.5. ES finansinės paramos reikšmės vertinimas ekologiniam ūkiui

Ekologinė gamyba turės didelę paklausą ateityje. Nors numanoma, kad ES maisto vartojimas neaugs, tačiau didės aukštos kokybės (ekologiškos) produkcijos paklausa. Smulkiesiems ūkiams būtų tikslinga orientuotis į produkto kokybę. Šiam ekologinių maisto produktų eksportui reikalinga kooperacija bei valstybės parama. (ES paramos įtaka...,2013).

Svarbiausi ekologinį ūkininkavimo būdą „skatinantys išoriniai veiksniai yra tiesioginė parama ekologinės gamybos ūkiams bei ekologiškų produktų rinkos sąlygos” (Makutėnienė, Makutėnas, 2010, p.14). Ūkininkų apsisprendimą ekologiškai ūkininkauti nulėmė didesnės produktų kainos bei kompensacinės išmokos, noras ūkininkauti, tausojant gamtą, sveika mityba ir sveikas gyvenimo būdas, išplėtos ekologiškų produktų perdirbimo ir didmeninės prekybos sistemos bei besikurianti prekybos infrastruktūra, didėjantis vartotojų ekologiškų produktų paklausai, skaičius.

Ypač teigiamai žemės ir maisto ūkio sektorių paveikė ES paramos priemonės, skirtos ūkių, bendrovių modernizavimui. Šios lėšos iššaukė stimulą eiti į priekį ir konkuruoti ūkininkus ne tik tarptautinėje, vietinėje rinkoje, bet ir tarpusavyje. Investicinės paramos, skirtos ūkininkų ūkiams modernizuoti ir finansinių instrumentų, palengvinančių žemdirbiams skolinimosi sąlygas, išaugo ūkių, apsirūpinusių modernia žemės ūkio technika, skaičius. Tai sudarė sąlygas didinti darbo našumą bei gerinti žemdirbių darbo sąlygas (ES paramos įtaka...,2013). Pertvarkius tradicinį ūkį į ekologinį, darbo jėgos poreikis išauga 10-25 proc., todėl ūkio modernizavimas būtinas, siekiant didinti našumą ir užtikrinti vystymąsi.

Z. Kazakevičiaus (2009) pastebėjimu, didžiausią paramą gavo didesnio bendro žemės ploto ūkininkų ūkiai ir ekologinės gamybos, augalininkystės bei mišrūs, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ūkininkų ūkiai. ES parama turėjo įtakos ūkių struktūrai (dydžiui ir skaičiui), t.y. ūkių mažėjo, bet jų valdomas plotas didėjo. Tai sukūrė prielaidas ne tik socialinių problemų sprendimui kaime, bet ir žemės ūkio efektyvinimui ir kooperacijai (ES paramos įtaka...,2013).

Remiamas ekologinis ūkininkavimas, plėtojamas didesniuose kaip 10–25 ha ūkiuose, užtikrinančias vidutinės (trijų asmenų) šeimos pragyvenimą ir 1,5–2 darbuotojų užimtumą (Kriščiukaitienė ir kt., 2006). E. Jasinskas ir Z. Kazakevičius (2008), teigia, kad efektyviausia paramos priemonė yra išmokos už sertifikuotus plotus, naudojamus ekologiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamybai. ES paramos įtaka žemės ūkiui ir kaimo plėtrai (2013) išvadose pateikiamas vienas iš siūlymų - „remti didesnę pridėtinę vertę kuriančius ūkius bei sudaryti sąlygas plėtoti šeimos ūkius, kad jie būtų pajėgūs gaminti kokybišką, ypač ekologišką, žemės ūkio produkciją” (ES paramos įtaka..., 2013, p. 34). Vertinant ekologinių ūkių pažangą, V. Skulskio ir kt. (2011) nuomone, 2007–2009 m. laikotarpiu daugiausia paramos gavo augalininkystės ir mišraus, vyraujant augalininkystei, mažiausiai –

pienininkystės ir mišraus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, specializacijos tipo ūkiai. Šis skirtumas siekė beveik 4 kartus, tai žymiai pagerino šių ūkių ekonominius rodiklius ir paspartino jų plėtrą.

Kitas ekonominis aspektas – ūkininkų ekologinio ūkininkavimo kvalifikacijos kėlimas ir nuolatinis mokymasis. ES finansuojami mokymai, konsultacijos, seminarai kėlė kaimo gyventojų, siekiančių kurti produktus tausojančiais gamtą būdais, išsimokslinimo lygį, pakeitė žmonių požiūrį į išsilavinimo, žinių ir įgūdžių svarbą, naujausių technologijų įsisavinimo svarbą ir naudą. Daugelis ūkininkų suprato, kad sėkmingam ūkininkavimui būtina perimti gerą patirtį, žinias apie naujausias technologijas, ekologinį ūkininkavimą kaip darnaus vystymo įrankį. Netiesioginis ES paramos teigiamas pokytis žmoniškųjų išteklių ugdymo srityje – ženkliai pakilo gebėjimų, susijusių su ES parama procesų valdymu, lygis (ES paramos įtaka žemės ūkiui ir kaimo plėtrai”, 2013).

ES lėšų perskirstymas yra įprasta ES praktika, ES vadovaujasi principu, jog tai yra nacionalinė šalių diskrecija. Perskirstymo sudėtingumas priklauso nuo to, ar lėšos perskirstomos tarp skirtingų priemonių, prioritetų ar veiksmų programų. Perskirstymas įmanomas tik tuomet, kai lėšos perskirstomos viename fonde, t.y. Sanglaudos fonde, Europos regioninės plėtros fonde, ar Europos socialiniame fonde. Veiksmų programos, veiksmų programų prioritetai ir jiems numatomos lėšos yra patvirtinami Europos Komisijos sprendimais.

ES struktūrinių fondų lėšų poveikis priklauso nuo valstybės vidaus ekonominės politikos priemonių, kurios gali veikti priešinga linkme arba sustiprinti ES struktūrinių fondų poveikį.

Pagrindinė potenciali ES struktūrinių fondų nauda Lietuvai yra ta, jog Lietuva besinaudodama ES lėšomis gali vykdyti investicijas, kurių nebūtų be ES struktūrinių fondų paramos. ES lėšų panaudojimo naudos klausimai yra plačiai analizuojami įvairiuose ES ar Lietuvos nacionalinio lygio teisės aktuose, analizėse, ES lėšų panaudojimo poveikio vertinimuose. Todėl mano tyrime bus pristatyti tik ekologinių ūkių ES lėšų panaudojimo naudos aspektai.

Tikslas yra parodyti kaip ES paramos panaudojimas pasiekia jam keliamus tikslus, nors tai priklauso nuo daugelio aplinkybių.

2.5.1. ES finansinės paramos reikšmės vertinimo įrankio konstravimas

Dvi pagrindinės išmokos, kurias gauna ekologinių ūkių savininkai yra tiesioginės išmokos ir išmokos už ekologinio ūkininkavimo programą.

Tiesioginės išmokos

Lietuvoje nuo 2004 m. taikoma vienkartinės tiesioginės išmokos už plotus schema. Tai paramos schema, pagal kurią tiesioginės išmokos mokamos už turimą žemės ūkio naudmenų plotą, nepriklausomai nuo gaminamos produkcijos pobūdžio.

Tiesioginę išmoką sudaro: pagrindinė tiesioginė, žalinimo išmoka, išmokos jaunajam ūkininkui ir už pirmuosius hektarus, susietoji parama už plotą.

- **Pagrindinė tiesioginė išmoka** – išmoka iš Europos Sąjungos lėšų, mokama pareiškėjui už deklaruotą plotą atitinkantį paramos teikimo reikalavimus einamaisiais metais pagal vienkartinės išmokos už plotus schemą.

- **Išmoka už pirmuosius hektarus** – papildoma išmoka iš Europos Sąjungos lėšų už nustatytą pareiškėjo deklaruotų žemės ūkio naudmenų pirmųjų (iki 30 ha) hektarų skaičių.

- **Žalinimo išmoka** – papildoma išmoka iš Europos Sąjungos lėšų už palankesnę aplinkos atžvilgiu žemės ūkio veiklą, mokama už plotą pareiškėjui, atitinkančiam žalinimo išmokos reikalavimus.

- **Išmoka jaunajam ūkininkui** – papildoma išmoka iš Europos Sąjungos lėšų, mokama už deklaruotą plotą pareiškėjui, atitinkančiam išmokos jaunajam ūkininkui reikalavimus.

- **Susietoji parama už plotą** – papildoma parama iš Europos Sąjungos lėšų, mokama tam tikrą žemės ūkio naudmenų plotą deklaruojančiam pareiškėjui už daržovių, išskyrus bulves, auginimą uždarajame (šildomuose šiltnamiuose) ir atvirajame grunte, taip pat už vaisių, uogų, baltyminių augalų auginimą.

Ekologinio ūkininkavimo programa

Paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ gali kreiptis ūkininkai ir juridiniai asmenys, visoje valdoje vykdytys ar iš karto po paramos paraiškos pateikimo įsipareigojantys vykdyti su ekologine žemės ūkio gamyba susijusią veiklą.

Paramos taip pat gali kreiptis ūkininkai ir juridiniai asmenys, ne visoje valdoje vykdytys su ekologine žemės ūkio gamyba susijusią veiklą, bet įsipareigojantys nuo 2016 m. visoje valdoje užsiimti ekologine žemės ūkio gamyba.

Lauko plotas, už kurį gali būti mokamos išmokos pagal priemonės veiklas, turi būti ne mažesnis kaip 0,1 ha. Bendras tinkamas paramai žemės ūkio naudmenų plotas, už kurį gali būti mokama kompensacinė išmoka, turi būti ne mažesnis kaip 1 ha. Už laukus, kuriuose įgyvendinama Priemonės veikla “Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo”, kompensacinė išmoka mokama kiekvienais metais per įsipareigojimų laikotarpį. Naudojantis šia programa, reikia deklaruoti ūkio plotus pagal auginamas kultūras, nuo to priklauso išmokos dydis. (žr. 2 lent.

2 lentelė. Ekologinio ūkininkavimo programos skirstymas

Ekologinio ūkininkavimo programa
EKO javų ūkis

EKO žalienos
EKO daržovių ūkis
EKO vaistažolių ūkis
EKO uogynai (pirmamečiai ir antramečiai)
EKO uogynai
EKO sodai (pirmamečiai ir antramečiai)
EKO sodai

3 lentelė. Paramos įsisavinimo modelis

Modernizavimas	Pokyčiai	Informacijos efektyvumas
Naujų pastatų, padargų įsigijimas	Darbo sąlygos	Tinkamų priemonių pasirinkimas
Žemėviečių parengimas	Ūkių plėtra	Laiko taupymas
Energijos, nuostolių ir priežiūros sumažinimas	Naujų darbuotojų priėmimas	Projektų viešinimas

3. TYRIMO METODIKA

Savo darbo tyrimui pasirinkau anketinį klausimyną, kurio pagrindu pabandyčiau atskleisti ES finansinės paramos naudą ir poveikį ekologiniams ūkiams Lietuvos Pietvakarių keturiose seniūnijose. Klausimynas sudarytas iš klausimų ūkininkams apie jų pačių ūkius, kaip jie plėtėsi, kaip panaudojo gautą paramą, taip pat iš klausimų apie informacijos gavimą apie ES finansinę paramą. Ar visa informacija yra lengvai prieinama ir suprantama. Su kokiais sunkumais ūkininkas susiduria norint pateikti paraišką arba deklaruoti savo žemės ūkio plotus. Kaip tai atsiliepią jo tolimesnei veiklai. Taip pat, kokį poveikį gauta parama padarė jų ūkių plėtrai, modernizavimo galimybėms ir pelno augimui.

3.1. Tyrimo organizavimas

Tyrimo objektas – ES parama ekologiniams ūkiams 2007 – 2013m.

Tyrimo tikslas - ištirti ES paramos reikšmę ekologiniuose ūkiuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išnagrinėti ekologiniams ūkiams skirtos paramos įtaką plėtrai..
2. Išanalizuoti paramos reikšmę ekologinių ūkių modernizavimui.
3. Ištirti teikiamos informacijos apie ES paramą efektyvumą ir naudą.

Tyrimo metu bus naudojami šie metodai:

1. Anketinė apklausa
2. Duomenų sisteminimas bei analizė ir apibendrinimas
3. Aprašomasis metodas
4. Statistinių duomenų skaičiavimo metodas MS Excel programa

Sociologinį tyrimą, remiantis mokslinės literatūros autoriais (Kardelis, 2002) galima apibūdinti kaip sistemą logiškai nuoseklių metodologinių, metodinių ir organizacinių – techninių procedūrų, kurių tikslas – gauti patikimus duomenis apie tiriamą reiškinį ar procesą. Tyrimui pasirinktas kokybinis tyrimo metodas.

Kokybinis tyrimo metodas padeda atskleisti nagrinėjamo objekto situacijas ir sudaryti galimybes vykdant tyrimą, laikytasi pagrindinių socialiniams tyrimams būdingų etikos principų:

- savanoriškumo ir geranoriškumo,
- privatumo ir pagarbos,

- teisingumo, anonimiškumo (Kardelis, 2002).

Pagrindiniai šių principų elementai:

- Galimybė asmeniui atsisakyti dalyvauti tyrime arba, jam prasidėjus, iš jo pasitraukti,
  - Glaudi tyrėjo ir tiriamųjų sąveika;
  - Išsamios ir tikslios informacijos apie tyrimo tikslus, savanoriškumą pateikimas respondentams;
  - Išimtinio konfidencialumo laikymasis kokybiniame tyrime, kai tiriamieji atskleidė darbinės detales, aplinkybes;
  - Tyrimo duomenų kodavimas ir apsauga;
  - Galimybė susipažinti su tyrimo duomenų rezultatais, jeigu respondentas to pageidauja.
- Numatyti tyrimo etapai (žr. 3 lent.).

4 lentelė. Tyrimo etapai ir struktūra (adaptuota pagal K. Kardelį, Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai, 2002)

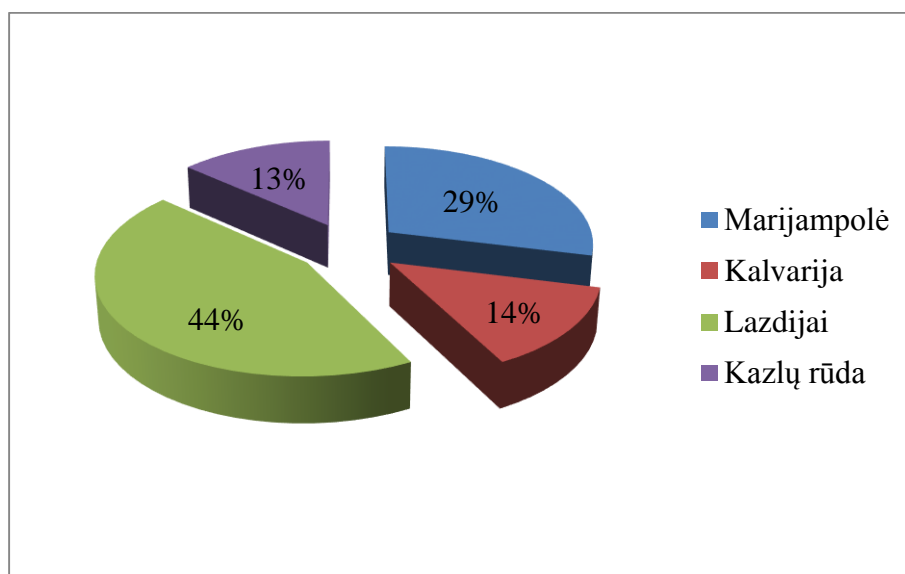
Etapai	Turinys
I etapas	Tyrimo idėjos formulavimas, mokslinės literatūros analizė; Tyrimo probleminių klausimų formulavimas, uždavinių numatymas.
II etapas	Pasirengimas tyrimui, tyrimo instrumentų pasirinkimas, tyrimo duomenų analizės procedūrų numatymas.
III etapas	Kokybinis tyrimas. Interviu anketinis klausimynas Duomenų rezultatų apdorojimas ir analizė
IV etapas	Išvadų ir rekomendacijų parengimas

Tyrimo instrumentariumas. Vadovaujantis tyrimo uždaviniais ir etapais, sudaromas klausimynas, skirtas asmenims, organizuojantiems ekologinį ūkį. Šiam tyrimui buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu. Tai reiškia pusiau formalų interviu, kuriam iš anksto numatomi orientaciniai klausimai. Interviu metu užduodami ir atviri ir uždari klausimai. Šio interviu tipo privalumas yra tas, kad nėra griežtai formalizuojamas pašnekesys ir tai leidžia klausėjui ir tyrimo dalyviui laisviau bendrauti. Interviu metodas sudaro progą įsigilinti į pokalbio temą, patikslinti įvairias detales, klausytis respondento. Interviu duomenys bus kategorizuojami, skirstomi į subkategorijas. Atsakymų duomenys analizuojami su mokslinėje literatūroje pateiktais teiginiais.

4. TYRIMO REZULTATAI

Siekiant atlikti ES paramos reikšmingumo vertinimą ekologinių ūkių plėtrai, buvo atliktas kiekybinis tyrimas, kurio metu apklausti pasirinktų Pietvakarių Lietuvos regione esančių savivaldybių ekologinių ūkių savininkai. Atlikto tyrimo rezultatai analizuojami remiantis išskirtais tyrimo kriterijais.

Respondentų demografiniai duomenys. *Respondentų pasiskirstymas pagal savivaldybę.* Tyrimo metu apklausti keturių savivaldybių – Marijampolės, Kalvarijos, Lazdijų ir Kazlų rūdos ekologiniai ūkiai. Anketinės apklausos metu buvo apklausti 52 ekologinių ūkių savininkai. Apklaustų respondentų pasiskirstymas pagal savivaldybę pateiktas 4 paveiksle grafiškai (žr. 4 pav.).

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal savivaldybę (proc.)

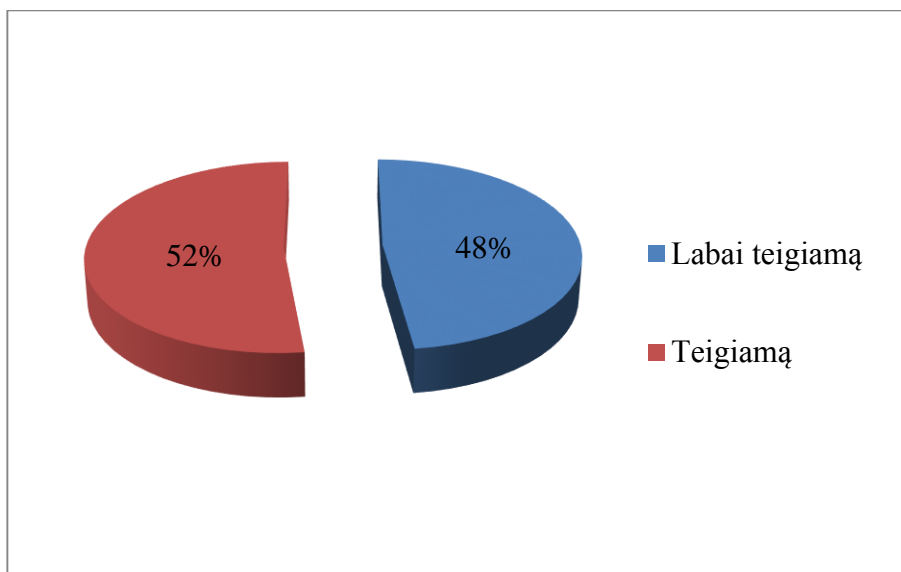
Iš 4 paveiksle grafiškai pateiktų duomenų matoma, kad tyrime dalyvavo 29 proc. Marijampolėje, 14 proc. – Kalvarijoje, 44 proc. Lazdijuose ir 13 proc. Kazlų rūdoje esantys ūkiai.

Ekologiniams ūkiams skirtos paramos įtaka plėtrai. Ekologinis ūkininkavimas populiarėja, sertifikuotų ekologinės gamybos ūkių skaičius ir plotas Lietuvoje didėja. Plėtrą sąlygoja ne tik vartotojų domėjimasis maisto produktų saugumu, bet ir žmonių susirūpinimas aplinkos kokybe, stabilia ir subalansuota tolesne ūkio plėtra. Be to šio gamybos būdo plėtrą Lietuvoje skatina ES ir nacionalinės paramos priemonių taikymas ekologinės gamybos ūkiams. Tyrimo metu atliekamas tiesioginės paramos ekologiniams ūkiams vertinimas, siekiant nustatyti, ar parama turi įtakos ūkių plėtrai.

Siekiant iširti ekologiniams ūkiams skirtos paramos įtaką ūkių plėtrai, pirmiausiai tyrimo metu pasidomėta, *kuriais metais ekologiniam ūkiui buvo gauta ES parama*. Anketinės apklausos metu tyrime dalyvavę ekologinių ūkių ūkininkai įvardijo, kad pirmiausiai turtas buvo deklaruojamas siekiant gauti tiesiogines išmokas, tuomet kiekvienais 2007 – 2013 m. atskirai buvo deklaruojami vis kiti turimi žemės plotai pagal auginamas kultūras (j. serbentams, pomidorams, agurkams ir pan.), siekiant gauti būtent ekologiniam ūkiui skirtas išmokas.

Lietuvos kaimo plėtros programų paramai gauti yra įvairių: „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“, „Žemės ūkio valdų modernizavimas (parama investicijoms/parama paskoloms)“, „Miškų ekonominės vertės didinimas“, „Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra“, „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas (investicinė parama/parama paskoloms)“, „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“, Ekologinio ūkininkavimo programa, Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema (IKP), „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“, „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ ir kt. Tyrimo metu ūkininkų pasiteirauta, *pagal kokią Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą jie gavo paramą*. Visi be išimties apklausti ūkininkai paminėjo, jog iš visų galimų Lietuvos kaimo plėtros programų paramai gauti jie pasirinko būtent Ekologinio ūkininkavimo programą.

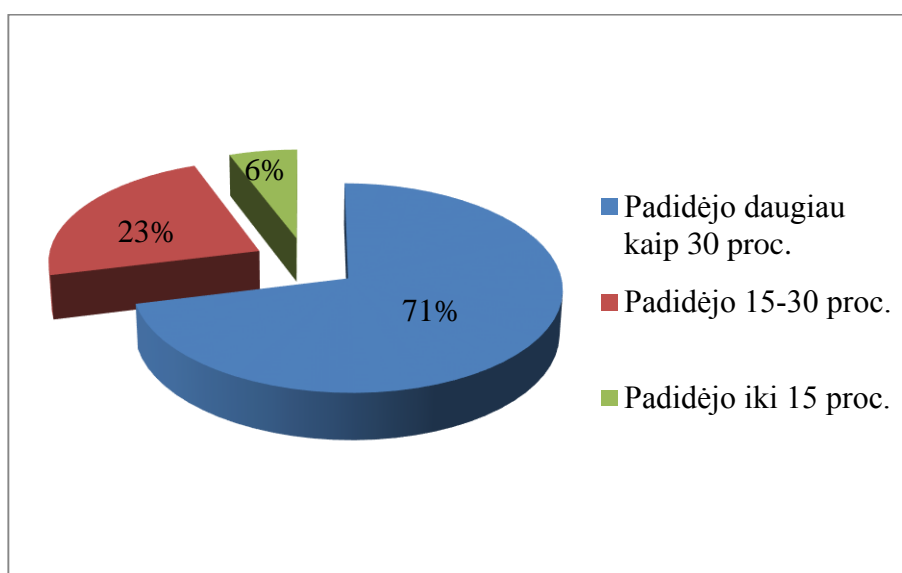
Siekiant iširti ekologiniams ūkiams skirtos paramos įtaką plėtrai, ekologinių ūkių savininkai buvo paprašyti įvertinti ir įvardinti *kokį poveikį ES paramos fondo gautos išmokos padarė jų ūkiui*. Gauti atsakymai pateikiami 5 paveiksle grafiškai (žr. 5 pav.).

5 pav. ES paramos fondo gautų išmokų poveikis ūkiui (proc.)

Peržvelgus ūkininkų ES paramos fondo gautos išmokos poveikio jų ūkiui vertinimą pastebėta, kad nei vienas tyrimo dalyvis nenurodė, jog tai turėjo neigiamą įtaką jo ūkiui ir plėtrai, priešingai – net 48 proc. respondentų nurodė, kad įtaka buvo labai teigiama ir jie yra labai patenkinti gautu rezultatu, kadangi situacija ūkyje ženkliai pagerėjo ir esant galimybei, tokia galimybe jie pasinaudotų vėl. 52 proc. apklaustųjų teigė, jog įtaka buvo teigiama, nes situacija ūkyje šiek tiek pagerėjo ir pasitaikius progai, parama jie pasinaudotų vėl.

Natūralu, kad papildomos lėšos, investuotos į veiklą, įrengimus ir pan. turėtų ne tik palengvinti darbą, bet ir paspartinti ūkio plėtrą, pagerinti veiklos rezultatus. Todėl apklausos metu ekologinių ūkių ūkininkų pasiteirauta, *ar padidėjo jų ūkyje pagaminamos/užauginamos produkcijos kiekis po to, kai jie gavo paramą.*

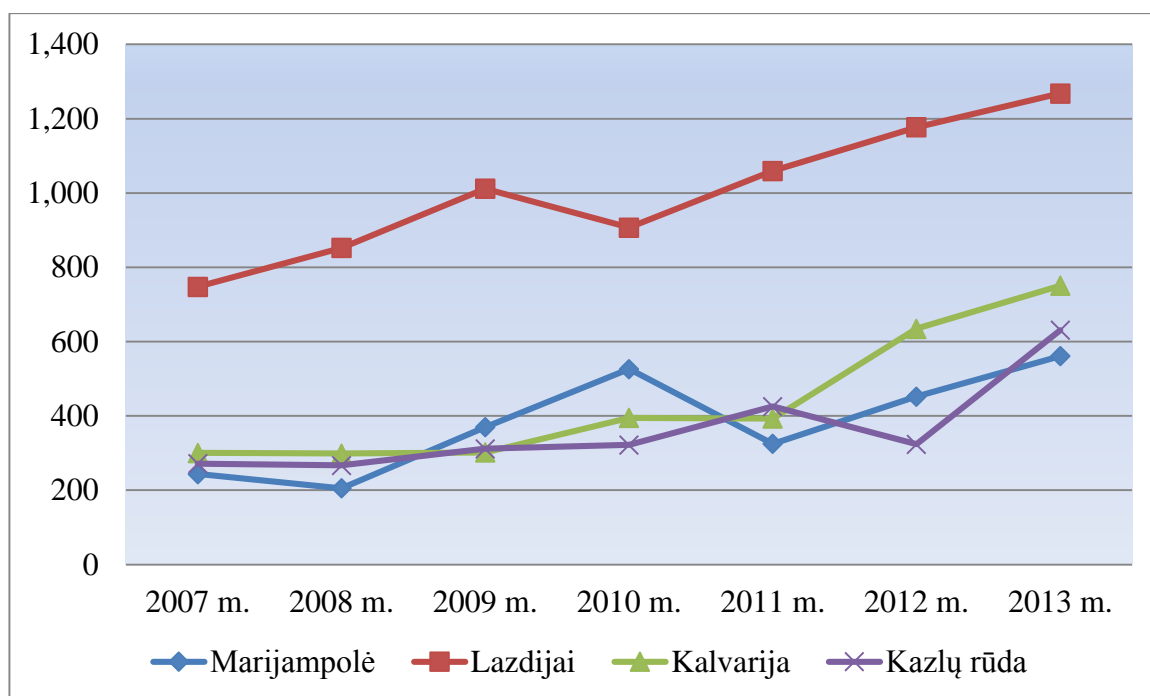

6 pav. Produkcijos kiekio pokytis, gavus ES paramą (proc.)

Gautų tyrimo rezultatų analizė parodė, kad net 71 proc. ekologinių ūkių ūkininkų nurodė, jog gavus ES paramą ekologiniam ūkiui vystyti, jų pagaminamos/užauginamos produkcijos kiekis padidėjo daugiau kaip 30 proc. 23 proc. respondentų teigė, kad gavus paramą, jų produktyvumas padidėjo nuo 15 iki 30 proc. ir, anot likusių 6 proc. apklaustųjų, gavus ES paramą ūkiui, jų produktyvumo padidėjimas siekia 15 proc. Tai leidžia teigti, kad plėtra buvo įgyvendinta sėkmingai ir gauta parama ūkiui panaudota tikslingai bei teisingai įsisavinta.

Siekiant dar geriau įvertinti ekologiniams ūkiams skirtos paramos įtaką plėtrai, tyrimo metu pasidomėta, *kaip keitėsi žemės ūkio valdos iki gaunant ES paramą ir po jos.* Gauti žemės valdos pokyčiai pateikiami x paveiksle grafiškai (žr. x pav.) rodo, kad, lyginant ekologinių ūkių turimą žemės ūkio valdą, kurioje vykdoma veikla, iki gaunant ES paramą ir ją gavus, pastebimas ženklus pokytis.

Dažnas ūkininkas gautą paramą ne tik investavo į įrengimus, bet ir į savo dirbamos žemės ploto didinimą, taip plėsdamas savo veiklą. Ženklausias augimas pastebimas Lazdijų ir Kalvarijos regionuose esančiuose ekologiniuose ūkiuose. Taip pat verta atkreipti dėmesį į tai, kad žemės plotų augimas kiekvienais metais nėra tolygus, kaip pvz. Lazdijų ir Kazlų rūdos regionuose esančiuose ūkiuose 2010 m. pastebimas žemės ūkio valdos sumažėjimas, lyginant su kitais metais. Netolygus augimas pastebimas ir Marijampolės bei Kalvarijos regionuose esančiuose ūkiuose. Tačiau apibendrinant galima pasakyti, kad lyginant visumą, 2007-2013 m. tirtiems ūkiams priklausiusi žemės valda gerokai padidėjo gavus ES paramą ekologiniam ūkiui, kas rodo tiesioginį poveikį plėtrai bei tai, kad parama buvo tinkamai įsisavinta.

7 pav. Žemės ūkio valdų apimtis 2007-2013 m. (ha.)

Plečiantis ūkiui, padidėjus produktyvumui, žemės ūkio valdoms, natūralu, kad atsiranda poreikis didinti darbuotojų skaičių, kadangi neretai iki tol dirbę darbuotojai nebeišgali visko padaryti laiku ir produktyviai. Todėl tyrimo metu ūkininkų pasiteirauta *kiek asmenų dirbo jų ūkyje iki ES paramos ir, ją gavus, kuomet jų valdomas ekologinis ūkis prasiplėtė*. Tuo pačiu pasidomėta, *kiek iš jų yra šeimos nariai ir kokią dalį sudaro samdomi darbuotojai*. Tačiau tyrimo rezultatų analizė parodė, kad, nors, gavus ES paramą, ūkiai ir plėtėsi, tačiau dirbančių žmonių skaičius ūkiuose nesikeitė. Iki gaunant paramą ūkiuose vidutiniškai dirbo po 5 –žmones, iš kurių 3 – šeimos nariai ir 2 – samdomi darbuotojai ir toks pat dirbančių ūkyje skaičius išliko gavus ES paramą ūkiui. Tai būtų galima paaiškinti tuo, kad

gavus paramą, įsigyta daugiau technikos, įrengimų, kurie suteikė galimybę automatizuoti kai kuriuos procesus, todėl atitinkamai poreikis didinti dirbančių žmonių skaičių neatsirado.

Apibendrinant ekologiniams ūkiams skirtos paramos įtaką jų plėtrai, galima teigti, kad pirmiausiai tyrime dalyvavę ūkininkai savo turtą deklaravo siekiant gauti tiesiogines išmokas, tuomet kiekvienais atskirai buvo deklaruojami vis kiti turimi žemės plotai pagal auginamas kultūras, siekiant gauti būtent ekologiniam ūkiui skirtas išmokas, taip pasinaudodami Ekologinio ūkininkavimo paramos programa. Peržvelgus ūkininkų ES paramos fondo gautos išmokos poveikio jų ūkiui vertinimą pastebėta, kad respondentų nuomone, situacija ūkyje ženkliai pagerėjo gavus ES paramą ir, esant galimybei, tokia parama jie pasinaudotų vėl. Didžioji dalis ekologinių ūkių savininkų nurodė, jog gavus ES paramą ekologiniam ūkiui vystyti, jų pagaminamos/užauginamos produkcijos kiekis padidėjo daugiau kaip 30 proc. Ūkininkai gautą ES paramą ekologiniam verslui panaudojo žemės ūkio valdoms plėsti, kurios tiriamuoju 2007-2013 m. gerokai padidėjo, taip pat buvo įsigyta daugiau įrangos, žemės ūkio technikos, kuri pagelbėjo automatizuojant ir palengvinant darbą, ko pasekoje ūkiai nebuvo priversti ieškoti papildomų darbuotojų ir visiškai pakako iki ES paramos gavimo ūkiuose dirbančių šeimos narių ir samdomų darbuotojų.

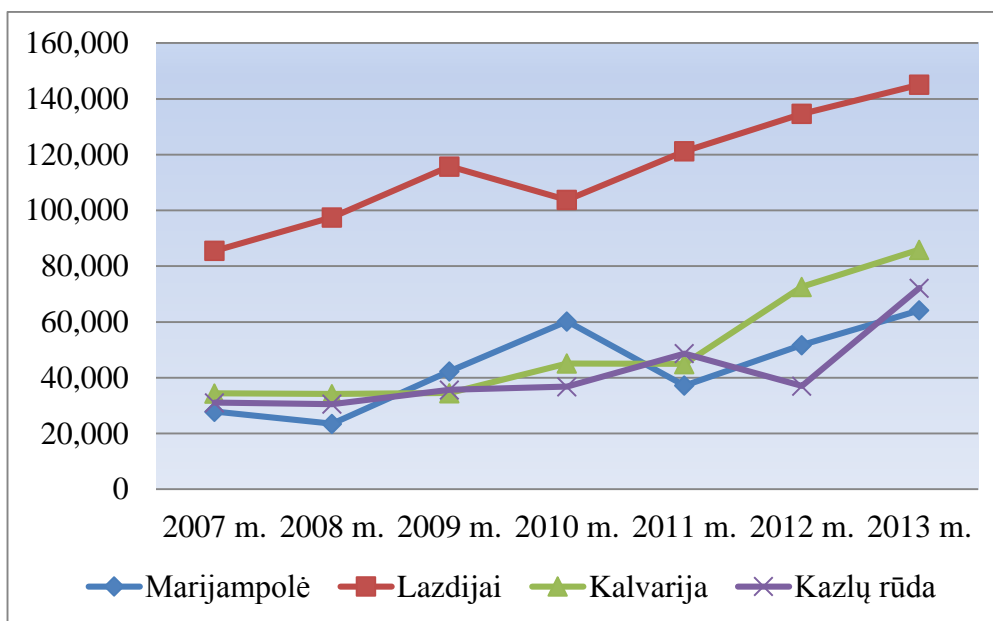
Paramos reikšmė ekologinių ūkių modernizavimui. Žemės ūkis yra vienas pagrindinių šalies ūkio elementų, turintis esminės įtakos ekonominiams ir socialiniams procesams. Žemės ūkio reikšmę Lietuvos ūkiui didina žemės ūkio tradicijos bei palankios gamtinės sąlygos; tokia padėtis teikia geras perspektyvas šalies ekonominei ir žemės ūkio plėtrai. Antra vertus, žemės ūkis yra įvairių išteklių reikalaujanti ūkio šaka, kurios normaliai veiklai reikalingi nemaži materialiniai ištekliai, o jo modernizavimui ir tolesnei plėtrai – investicijos.

Siekiant iširti ES paramos fondo išmokų reikšmę ekologinių ūkių modernizavimui, pirmiausiai ekologinių ūkininkų savininkams buvo pateiktas prašymas nurodyti kiek tiesioginių ES išmokų jie gavo 2007-2013 m. Gauti duomenys analizuojami pagal tirtus regionus. Kiekvieno regiono gautos išmokos 2007-2013 m. pateikiamos 3 lentelėje (žr. 3 lentelę).

5 lentelė. Gautų tiesioginių ES paramos fondo išmokų 2007-2013 m. dydžiai (Eur./ha)

	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
Marijampolė	27883,16	23513,08	42312,78	60202,77	37189,75	51740,67	64212,39
Lazdijai	85546,72	97535,55	115776,84	103808,61	121247,74	134672,67	145093,81
Kalvarija	34379,35	34174,52	34514,38	45160,94	44988,15	72624,14	85908,32
Kazlų rūda	31080,33	30540,22	35664,40	36829,30	48683,10	37057,01	72175,58

Kaip matoma, kiekvienais metais ES paramos ekologiniams ūkiams fondo mokamų išmokų dydis, tenkantis vienam hektarui yra itin nevienodas, priklausantis nuo regiono ar metų. Grafinis gautų išmokų pavaizdavimas pateikiamas 8 paveiksle (žr. 8 pav.).

8 pav. Gautos tiesioginės ES paramos fondo išmokos 2007-2013 m. (Eur./ha)

Iš 8 paveiksle pateiktų duomenų matoma, kad didžiausios išmokos, tenkančios vienam hektarui yra išmokamos Lazdijų regione esantiems ekologiniams ūkiams. Marijampolės, Kalvarijos ir Kazlų rūdos regionuose esantiems ekologiniams ūkiams išmokų dydis gerokai mažesnis, tačiau bendrai visų regionų gautos tiesioginės ES paramos fondo išmokos 2013 m., lyginant su 2007 m. gerokai padidėjusios. Tai puiki paspartis ūkiams, siekiant juos praplėsti ir gelbsti juos modernizuojant.

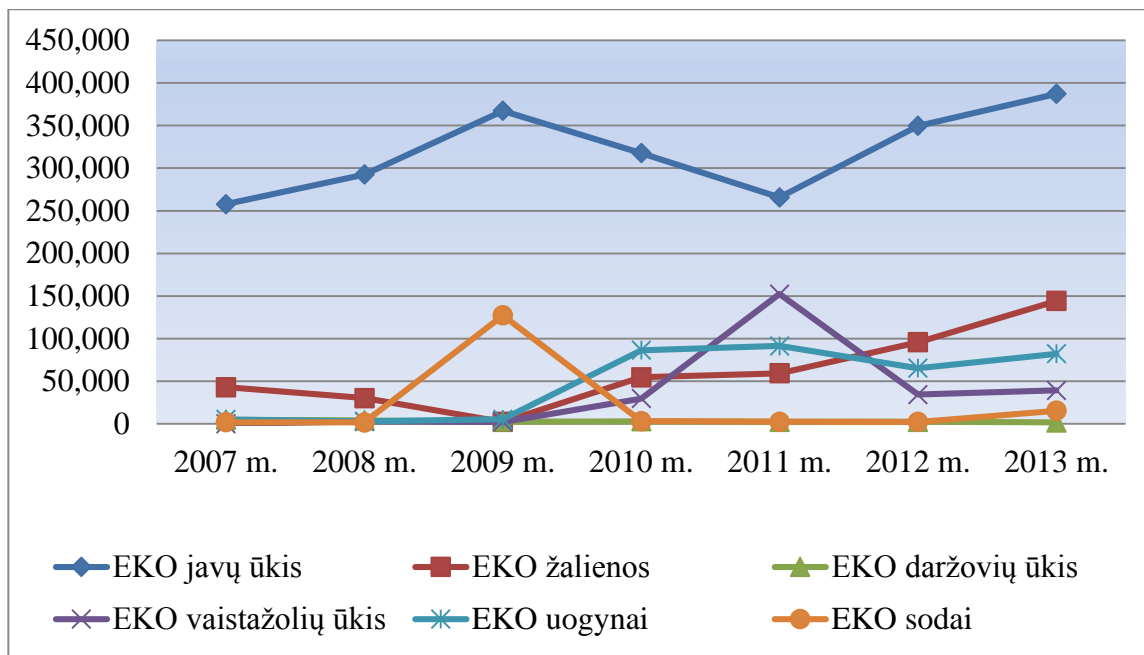
Tuo pačiu tyrimo metu pasidomėta, *kiek paramos ūkiai gavo pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą*. Gauti rezultatai pateikiami pagal ūkio formą ir jų gautos išmokos 2007-2013 m. pateikiamos 6 lentelėje (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Gauta parama pagal Lietuvos kaimo plėtros programą 2007-2013 m. (Eur.)

	2007 m.	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.
EKO javų ūkis	257757,05	292623,60	367301,70	317776,45	265662,60	349654,50	387109,65
EKO žaliosios	43078,40	30222,19	2327,91	54644,29	59444,89	95794,83	144311,37
EKO daržovių ūkis	4870,80	4259,20	2719,20	3093,20	2420,00	2446,40	1729,20
EKO vaistažolių ūkis	0,00	2875,32	2288,52	29667,63	152406,63	34337,58	39364,50
EKO uogynai	5289,00	2843,16	5474,76	86383,56	91481,64	65387,52	82234,92
EKO sodai	2022,72	1702,80	127271,40	3297,24	2580,00	2306,52	15474,84

Iš 6 lentelėje pateiktų duomenų matoma, kad kiekvienais metais pagal Lietuvos kaimo plėtros programą išmokų dydis, yra itin nevienodas, priklausantis nuo regiono ar metų ir nuo ūkio ploto. Grafinis gautų išmokų pavaizdavimas pateikiamas 9 paveiksle (žr. 9 pav.).

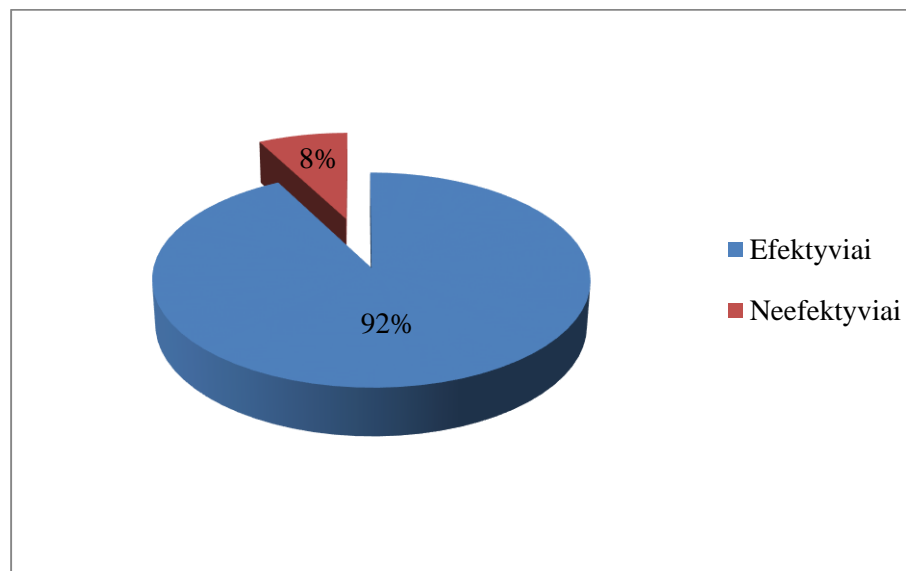

9 pav. Gauta parama pagal Lietuvos kaimo plėtros programą 2007-2013 m. (Eur.)

Kaip matoma, pagal Lietuvos kaimo plėtros programą išmokos buvo skiriamos tokiems ūkiams, kaip EKO javų ūkis, EKO žaliosios, EKO daržovių ūkis, EKO vaistažolių ūkis, EKO uogynai ir EKO sodai. Platesnis skirstymas papildomai pagal regionus pateiktas 1 priede. Iš 9 paveiksle pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad didžiausios išmokos 2007-2013 m. buvo išmokėtos EKO javų ūkiui. Tačiau visos išmokos atitinkamai priklauso ir nuo ūkio ploto – EKO javų žemės plotai Lietuvoje didžiausi ir šia veikla užsiima daugiausiai ūkininkų. Taip pat galima pastebėti, kad išmokos kiekvienais metais buvo netolygios, tačiau, lyginant 2007 m. ir 2013 m. pastebimas didėjimo pokytis, kas gelbėja ūkininkams modernizuojant savo ūkius.

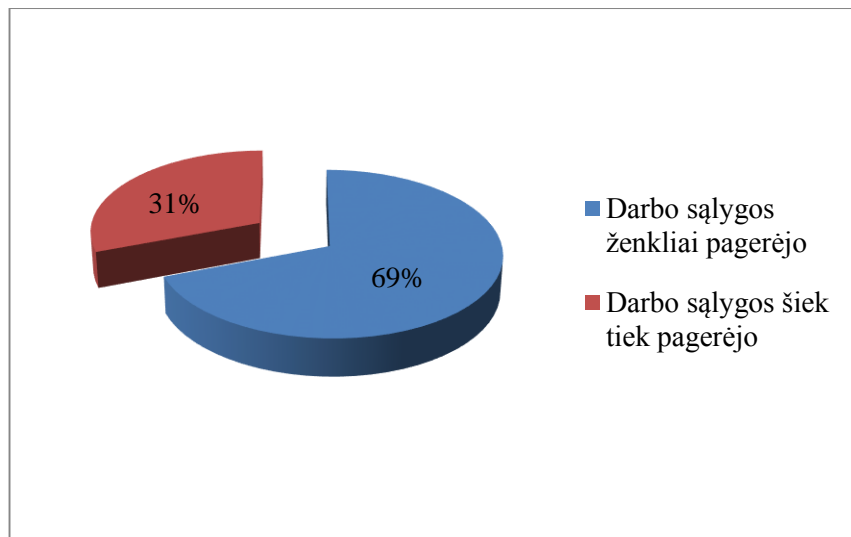
Svarbu, kad gautos lėšos būtų panaudotos tikslingai. Todėl tyrimo metu siekta išsiaiškinti kam buvo skiriamos ES paramos ekologiškam ūkiui fondo lėšos. Tyrime dalyvavę ekologiškų ūkių savininkai nurodė, kad už gautą iš ES fondo paramą jie įsigijo naujų pasėlių sėklos, ūkinės technikos, tokios, kaip akėčios, arklai, arpai, džiovyklės, nauji traktoriai, plūgas, skutikas. Priekaba. Sunkvežimis. Taip pat dalis lėšų buvo skiriama indams daržovėms ar vaistažolėms laikyti, dėžės augalams laikyti, įvairūs reikalingi šaldikliai. Taip pat buvo modernizuojami ūkiniai pastatai.

Tyrimo metu ekologinių ūkių ūkininkų pasiteirauta, ar, jų nuomone, *ES parama ekologiniam ūkininkavimui skirstoma pakankamai efektyviai*. Gautų atsakymų analizė leidžia teigti, kad net 92 proc. tyrime dalyvavusių respondentų nurodė, jog jie mano, kad ES paramos išmokos yra skirstomos efektyviai (žr. 10 pav.) ir tik 8 proc. apklausos dalyvių teigė, kad, jų nuomone, skirstant ES paramos išmokas, trūksta efektyvumo. Nei vienas iš apklaustų ūkininkų nenurodė manantis, jog ES paramos fondų lėšos yra skirstomos neskaidriai. Tik efektyviai paskirstytos išmokos gali tapti viena pagrindinių modernizavimo sąlygų.

10 pav. Respondentų požiūriu į skirstomų ES lėšų efektyvumą pasiskirstymas (proc.)

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad ES paramos fondo lėšos padeda ne tik išplėsti ūkį, bet ir jį modernizuoti, įsigyjant naujos ūkinės technikos ar įrengimų, kurie pagerina ne tik produktyvumo rodiklius, bet ir palengvina darbą. Todėl anketinės apklausos metu ekologinių ūkių atstovų pasiteirauta, *ar pasikeitė jų darbo sąlygos po paramos iš ES fondo gavimo*. Gauti atsakymai pateikiami 11 paveiksle grafiškai (žr. 11 pav.).

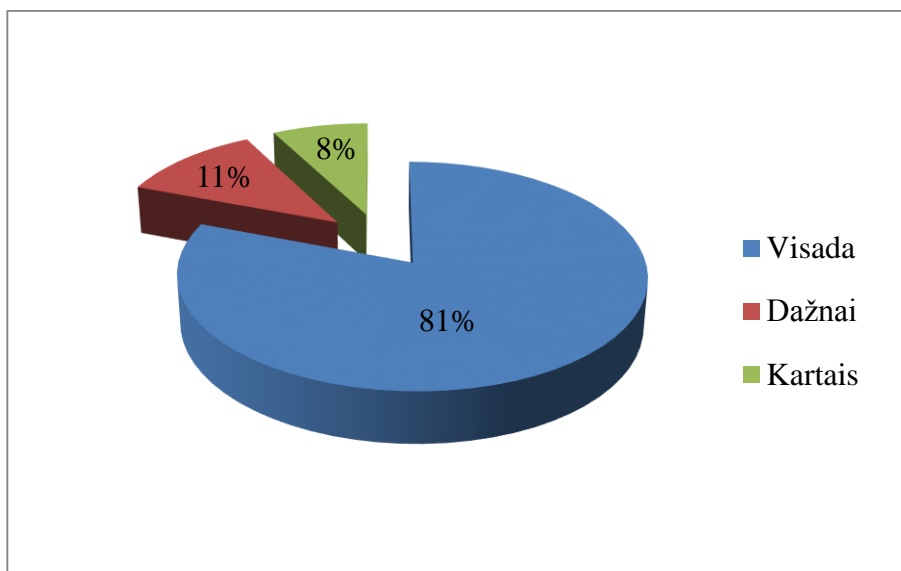
11 pav. Darbuotojų pokytis 2007-2013 m. (vnt.)

11 paveiksle pavaizduoti tyrimo duomenys leidžia teigti, kad, gavus ES paramą ekologiniam ūkiui, darbo sąlygos, kaip ir buvo galima tikėtis, pasikeitė: 69 proc. apklaustųjų nurodė, jog darbo sąlygos jų ūkyje ženkliai pagerėjo ir 31 proc. respondentų teigė, kad sąlygos, gavus ES fondo paramą, šiek tiek pagerėjo.

Apibendrinant paramos reikšmės ekologinių ūkių modernizavimui tyrimo rezultatus galima teigti, kad, ūkio šakos normaliai veiklai reikalingi nemaži materialiniai ištekliai, o jo modernizavimui ir tolesnei plėtrai – investicijos. Tyrimo metu išsiaiškinta, kad tyrime dalyvavę ekologiniai ūkiai yra gavę tiesioginių ES paramos fondo išmokų, kurios didžiausios, tenkančios vienam hektarui buvo išmokėtos Lazdijų regione esantiems ekologiniams ūkiams. Ekologiniai, tyrimo metu apklausti ūkiai taip pat savo veiklos modernizavimui papildomai pasinaudojo Lietuvos kaimo plėtros programa. Daugiausiai išmokų išmokėta EKO javų ūkiams, kurių Lietuvoje, pagal užimamą plotą yra daugiausiai. Taip pat galima pastebėti, kad išmokos pagal abu fondus kiekvienais metais buvo netolygios, tačiau, lyginant 2007 m. ir 2013 m. pastebimas didėjimo pokytis, kas rodo vis didesnes išmokas ūkininkams, kurias jie gali naudoti modernizuojant savo ūkius. Kaip nurodė tyrimo metu dalyvavę ūkininkai, gautos piniginių lešos buvo naudojamos pasėlių sėklai, įvairiai ūkinei technikai, įrangai ar specialioms įrankiams įsigyti bei ūkio pastatų modernizavimui. Ūkininkų nuomone, tik paramos fondų pagalba ekologiniai ūkiai galėjo modernizuoti savo ūkius ir ženkliai pagerinti savo darbo sąlygas, produktyvumą. Respondentų nuomone, ES parama ekologiniam ūkininkavimui yra skirstoma efektyviai ir ji itin naudinga ir reikalinga ūkių modernizavimui.

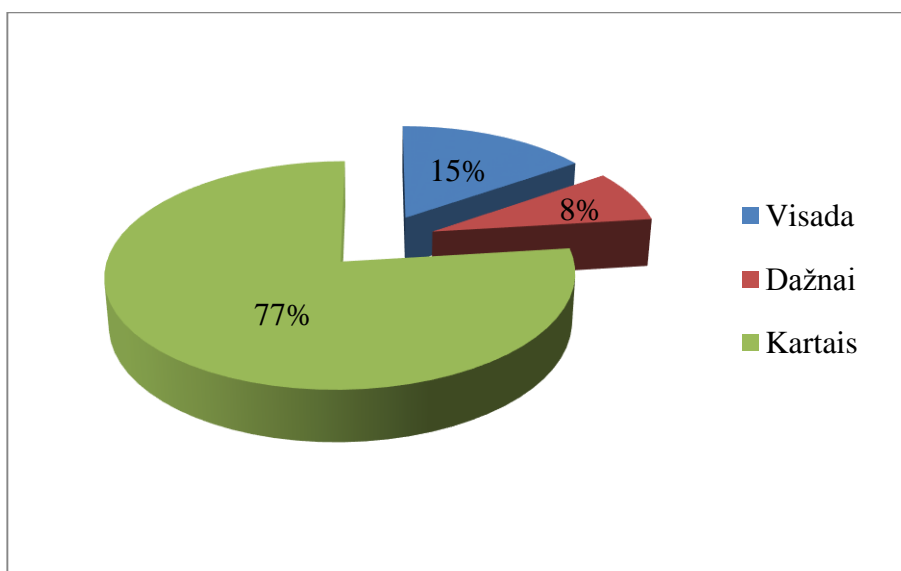
Teikiamos informacijos apie ES paramą efektyvumas ir nauda. Tyrimo metu pasidomėta *kokiuose informacijos šaltiniuose ieškoma informacijos apie ES paramą ekologiniam ūkininkavimui.* Pirmiausiai respondentų pasiteirauta kaip dažnai informacijos jie ieško *valstybės institucijose.*

Kaip matoma iš 12 paveiksle pateiktų duomenų, net 81 proc. apklaustų ekologinių ūkių savininkų informacijos apie ES paramą visada ieško valstybės institucijose, 11 proc. apklaustųjų nurodė, jog į šias institucijas kreipiasi dažnai ir likę 8 proc. – kartais.

12 pav. Valstybės institucijų, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)

Apklauskos metu taip pat pasiteirauta kaip dažnai informacijos apie ES paramą ekologiniam ūkininkavimui ūkių savininkai ieško žiniasklaidos priemonėse.

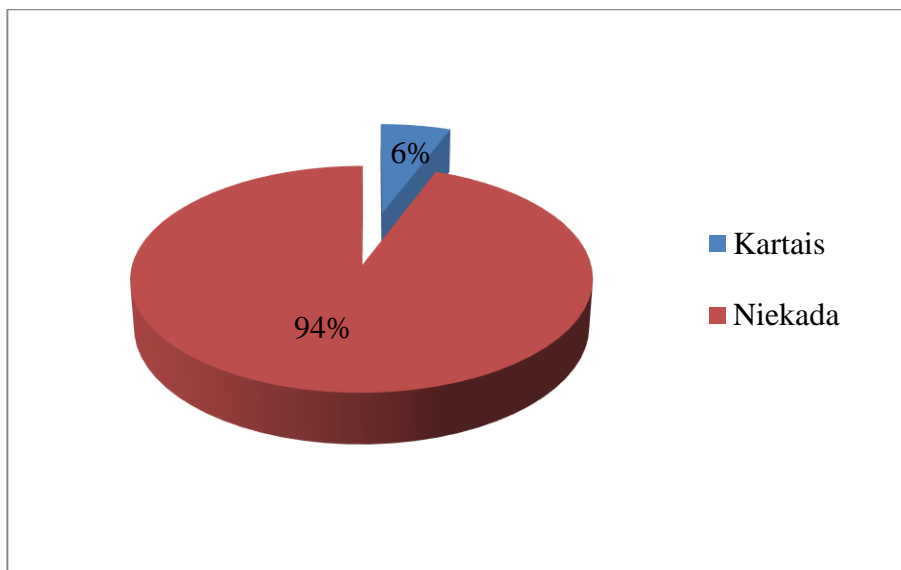

13 pav. Žiniasklaidos, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)

Gautų tyrimo duomenų analizė leidžia teigti, kad ekologiniu ūkininkavimu besiverčiantys ūkininkai tik kartais (77 proc.) informacijos apie ES paramą ieško žiniasklaidos priemonėse (žr. 13

pav.). Tik 15 proc. tyrime dalyvavusių ūkininkų nurodė, jog informacijos jie visada ir 8 proc. – dažnai ieško žiniasklaidoje – spaudoje, televizijoje ir pan.

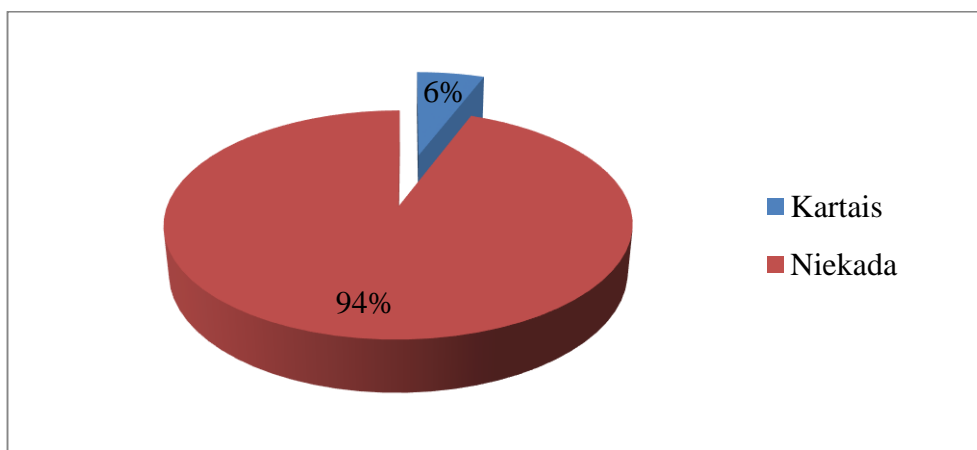
Neretai reikiamą informaciją galima sužinoti iš aplinkinių, draugų, pažįstamų ar kolegų, užsiimančių tokia pat veikla. Todėl tyrimo metu ekologinių ūkių savininkų buvo pasiteirauta, kiek dažnai reikiamos informacijos šaltiniu tampa *darbovietė, vadovai ar kolegos*.

14 pav. Darbovietės, vadovų, kolegų, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)

Gautų apklausos rezultatų analizė parodė, kad tik kartais informacijos šaltiniu tampa darbovietė, vadovai ar kolegos, kaip nurodė 6 proc. apklaustųjų (žr. 14 pav.). Likusi dalis (94 proc.) tyrime dalyvavusių ūkininkų teigė, kad, norėdami sužinoti reikiamą informaciją apie ES paramą ekologiniam ūkininkavimui, jie niekada nesikreiptų į kolegas ar vadovą.

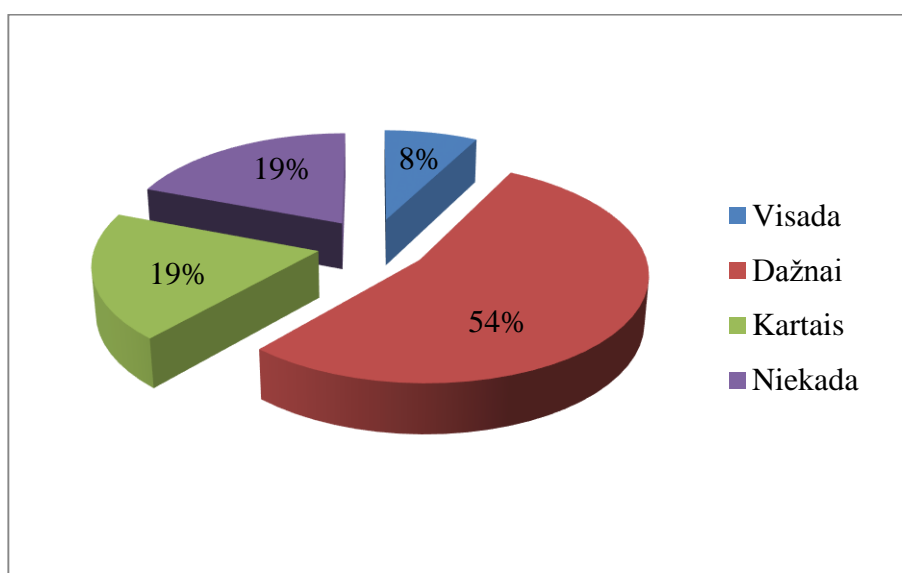
Apklausos metu ekologinio ūkio savininkų taip pat buvo pasiteirauta, kaip dažnai pagalbos dėl informacijos jie kreipiasi į *draugus*. Gauti atsakymai pateikiami 15 paveiksle grafiškai (žr. 15 pav.).

15 pav. Draugų, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)

15 paveiksle pateikti tyrimo duomenys rodo, jog niekada nesikreipiama į draugus, siekiant gauti kokios nors naudingos informacijos apie ES paramą ekologiniam ūkiui, kaip nurodė net 94 proc. tyrimo dalyvių. Likę 6 proc. apklaustųjų teigė, kad vis tik kartais jie pasinaudoja draugų patarimu ir suteikiama informacija, susijusia su ES parama.

Tuo tarpu respondentų nuomonės apie *internetą*, kaip reikiamos, aktualios informacijos šaltinį, išsiskyrė (žr. 16 pav.). 8 proc. apklaustųjų nurodė, kad informacijos apie galimą ES paramą jų ekologiniam ūkiui jis visuomet, 54 proc. – visada ir 19 proc. kartais ieško internete. Ir tik 19 proc. tyrimo dalyvių teigė, kad internete jie reikiamos informacijos niekada neieško ir naudojami kitais šaltiniais.

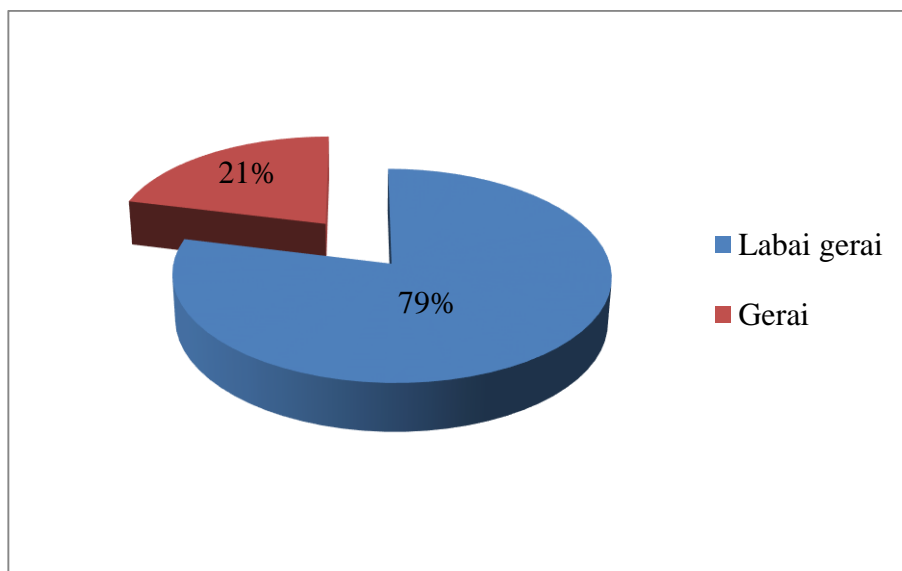
16 pav. Interneto, kaip informacijos šaltinio naudojimo, vertinimas (proc.)

Apžvelgus tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad dažniausiai reikiamos informacijos apie ES paramą ekologiniam ūkininkavimui tyrimo dalyviai ieško Valstybinėse institucijose, kiek rečiau – internete bei žiniasklaidoje. Mažiausiai, anot respondentų, informacijos paieškai naudingi šaltiniai yra draugai, darbovietė, vadovai bei kolegos.

Tyrimo metu ekologiniu ūkininkavimu užsiimantys ūkininkai buvo paprašyti *įvertinti pateiktas informacijos apie ES paramą priemones*.

Siekiant kuo plačiau informuoti apie galimą ES paramą ir projektus, yra organizuojami įvairios konsultacijos, seminarai, kurių metu ūkininkai gali gauti reikiamą informaciją bei atsakymus į rūpimus klausimus. Anketinės apklausos metu ekologiniu ūkininkavimu užsiimančių ūkininkų pasiteirauta,

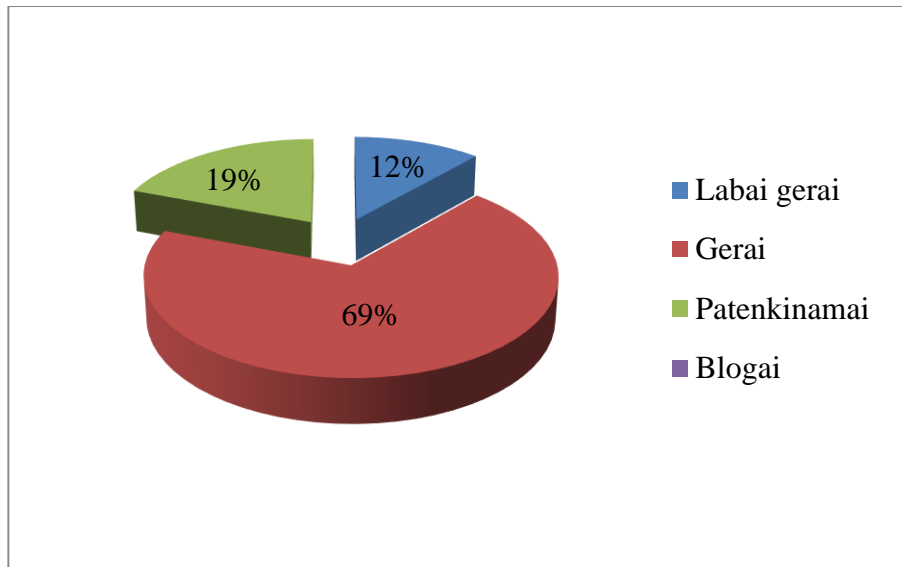
kaip jie vertintų *seminarų* pateikiamą informaciją apie ES paramą ūkiui. Gauti atsakymai pateikiami 17 paveiksle grafiškai (žr. 17 pav.).

17 pav. Seminarų vertinimas (proc.)

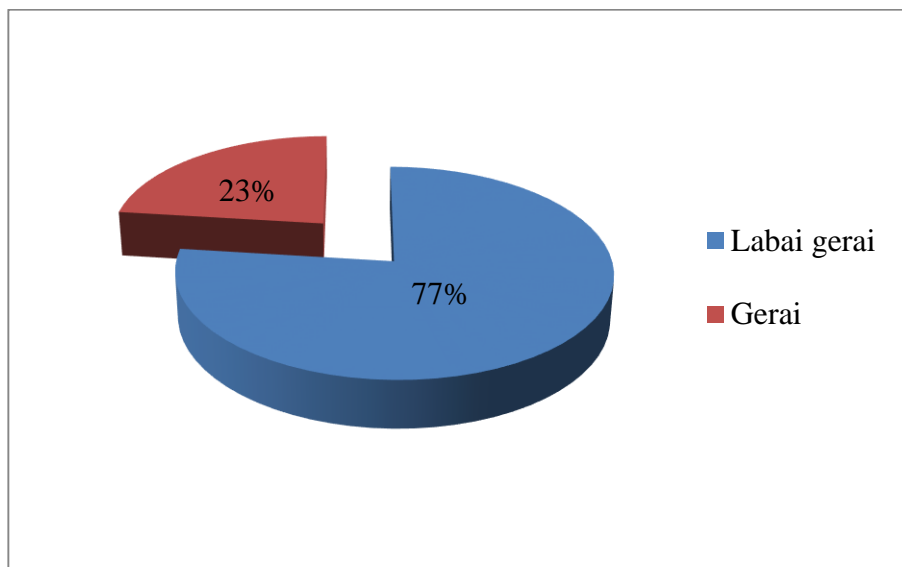
Kaip matoma iš 17 paveiksle pateiktų duomenų, 79 proc. ekologinių ūkių savininkų nurodė, jog jie seminarus vertina labai gerai, 21 proc. – gerai ir visa jų metu pateikiama informacija respondentams yra išsami bei vertinga. Nei vienas anketinės apklausos dalyvis seminarų neįvertino neigiamai.

Informacijos apie ES paramą ekologinei ūkinei veiklai vystyti taip pat galima rasti įvairiuose leidiniuose, tokiuose, kaip leidinių serija „ES paramos elementorius“, įvairūs leidiniai apie ES paramą ir pan. Todėl anketinės apklausos metu tyrimo dalyvių pasiteirauta, kaip jie vertina *įvairius leidinius ES paramos tematika*. Apklauskos rezultatų analizė leidžia teigti, kad įvairius leidinius apie ES paramą respondentai vertina teigiamai (žr. 18 pav.), kadangi 12 proc. apklaustųjų nurodė, jog jų atsiliepimai apie tokius leidinius labai geri ir 69 proc. nurodė, jog jų nuomonė apie šiuos leidinius yra gera. Ir 19 proc. likusių apklaustųjų teigė, jog anot jų, tokie leidiniai yra patenkinami, kadangi visos naudingos jiems informacijos šiuose leidiniuose rasti nepavyksta.

18 pav. Įvairių leidinių vertinimas (proc.)

Įvairios naudingos informacijos apie ES paramą galima rasti taip pat ir *valstybinių institucijų tinklalapiuose*, kuriuose, kaip tyrimo metu jau išsiaiškinta, ūkininkai ieško informacijos dažniausiai. Todėl apklausos metu ekologinio ūkio savininkų pasiteirauta, ar ten randama informacija jiems yra išsami ir naudinga, ar randa atsakymus į visus rūpimus klausimus ir kaip bendrai vertina valstybinių institucijų tinklalapiuose pateikiamą informaciją. Gauti atsakymai pateikiami 19 paveiksle grafiškai (žr. 19 pav.).

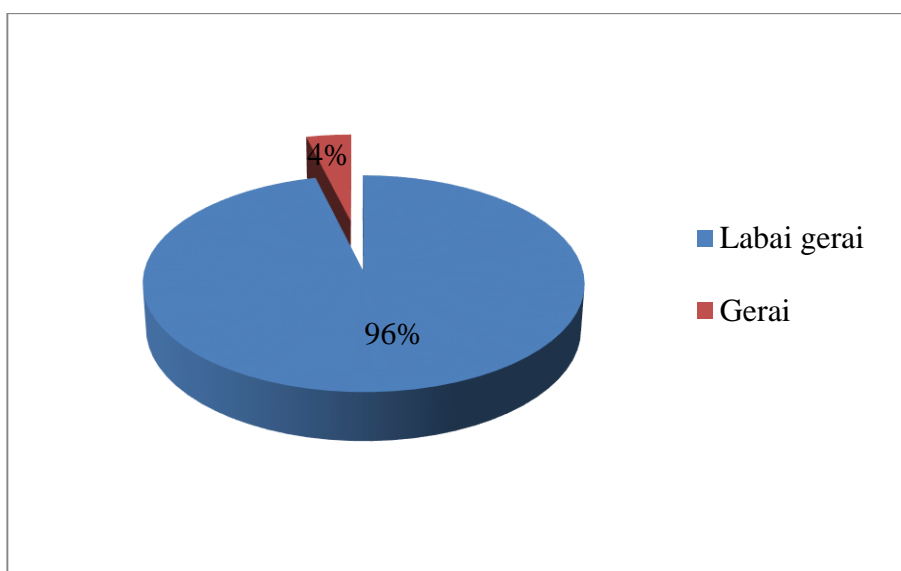

19 pav. Informacijos, esančios valstybinių institucijų tinklalapiuose vertinimas (proc.)

Apklauso duomenų analizė atskleidė, kad valstybinių institucijų tinklalapiuose pateikiamą informaciją apie ES paramą ūkiams, net 77 proc. respondentų įvertino labai gerai ir 23 proc. – gerai. Apklauso metu nei vienas apklauso dalyvis nenurodė, kad jam ko nors trūktų valstybinių institucijų tinklalapiuose – visa pateikiama informacija yra aiški, išsami ir atsakymus galima rasti į visus rūpimus kilusius klausimus.

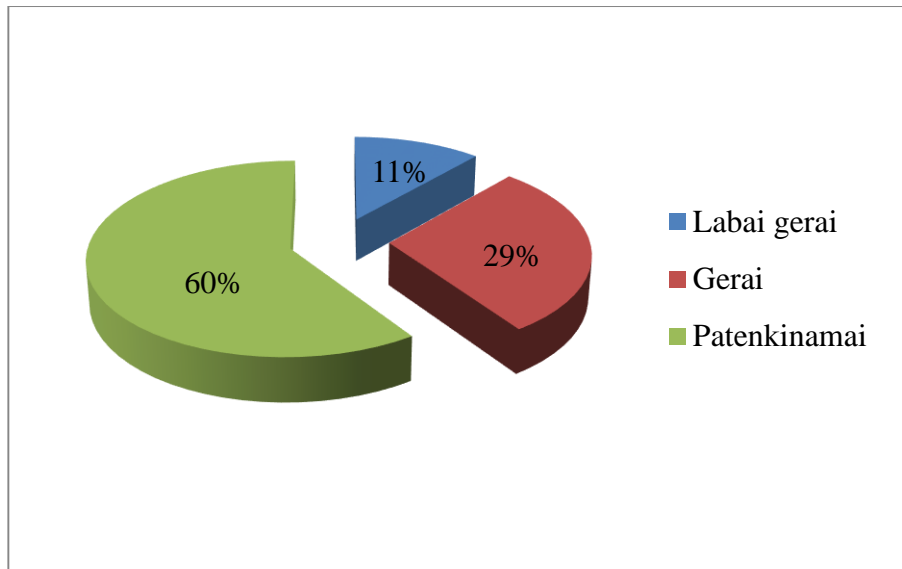
Informacija neretai el. paštu ar paštu yra siunčiama tiesiogiai ūkininkams. Tokia informacija dažniausiai jau būna atrinkta specifinėms grupėms, būtent pagal užsiimamą veiklą, kad ji pasiektų tą, kuriam ji aktualiausia. Respondentų *tiesiogiai jiems siunčiamos informacijos* vertinimų pasiskirstymas pateikiamas 20 paveiksle grafiškai (žr. 20 pav.).

20 pav. Tiesiogiai siunčiamos informacijos vertinimas (proc.)

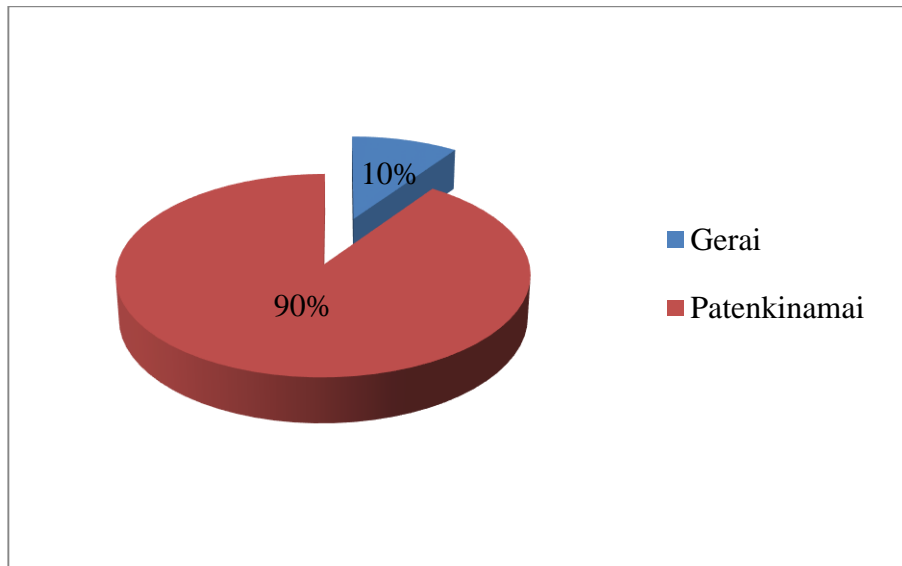
Ekologinių ūkių savininkų vertinimu, tiesiogiai gaunama informacija yra itin gerai, kaip nurodo net 96 proc. apklaustųjų ir likę 4 proc. teigė, kad jiems tokiu būdu pateikta informacija yra gera. Tai itin patogiu, kai reikiama informacija yra pristatoma tiesiogiai ir nereikia eikvoti laiko jos paieškoms.

Tyrimo metu taip pat norėta iširti ar *žiniasklaidoje pateikiama informacija* apie ES paramą ekologinio ūkio vystymui yra tiek pat gera, kaip ir kitomis priemonėmis pateikiama informacija. Apklauso rezultatų analizė leidžia teigti, kad žiniasklaidoje pateikiamos informacijos vertinimai buvo tokie: 12 proc. tyrimo dalyvių nurodė, jog jie tai vertina labai gerai, 29 proc. tokiu būdu pateiktą informaciją įvertino gerai, ir net 59 proc. apklaustųjų nurodė, jog jų nuomone, tokiu būdu pateikiama informacija gali būti vertinama tik patenkinamai (žr. 21 pav.).

21 pav. Žiniasklaidoje pateikiamos informacijos vertinimas (proc.)

Reikiamos informacijos šaltiniais gali tapti ir kolegos, kurie užsiima panašia veikla ir jau turi patirties, gali patarti. Todėl tyrimo metu papildomai pasidomėta, kaip tyrime dalyvavę ekologinių ūkių savininkai vertina *kolegų pasakojimus, paaiškinimus*. Gautų atsakymų rezultatai pateikiami 22 paveiksle grafiškai (žr. 22 pav.).

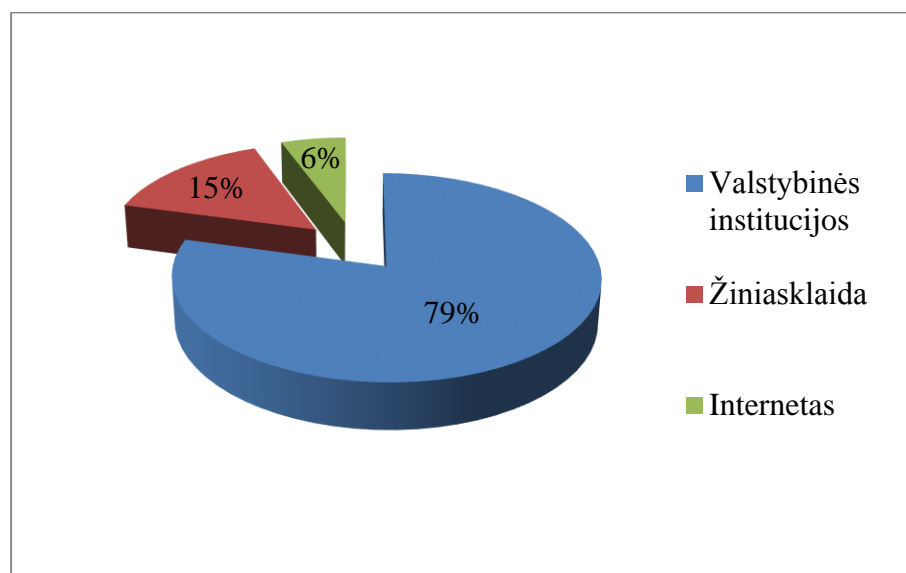
22 pav. Kolegų pasakojimų, paaiškinimų vertinimas (proc.)

Tyrimo metu jau išsiaiškinta, kad ūkininkai nėra linkę informacijos teirautis pas pažįstamus, kolegas. Iš 22 paveiksle pateiktų duomenų taip pat matoma, kad tyrimo dalyviai kolegų pasakojimus, paaiškinimus vertina patenkinamai (90 proc.) ir geriau informacijos ieško kituose, patikimesniuose

informacijos šaltiniuose. Tik 10 proc. apklaustųjų nurodė, kad jiems informacija, gaunama iš pažįstamų yra tinkama ir jie mielai ja naudojami.

Apžvelgus tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad tyrime dalyvavę ekologinių ūkių vadovai labiausiai vertina informaciją, kuri yra tiesiogiai jiems siunčiama, arba kurią galima gauti seminarų metu ar rasti valstybinių institucijų tinklalapiuose. Leidiniuose, žiniasklaidoje pateikiamą informaciją tyrimo dalyviai vertina gana skeptiškai. O kolegų pasakojimais ir paaiškinimais remiasi rečiausiai.

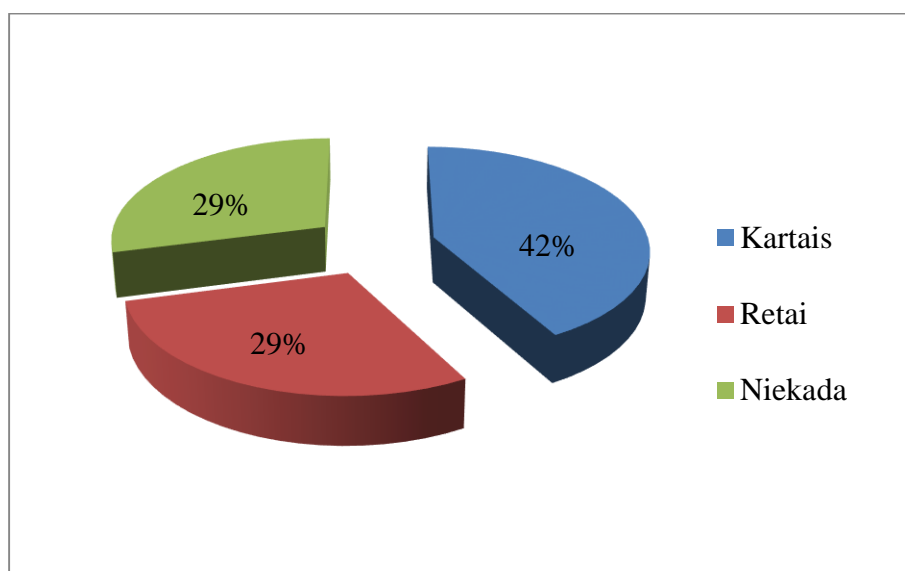
Tyrimo metu išsiaiškinta kokiuose šaltiniuose ekologinių ūkių savininkai ieško informacijos bei kuriuos laiko patikimiausiais. Papildomai dar pasiteirauta, *kokiais kanalais*, jų pageidavimu *turėtų būti teikiama informacija apie ES paramą*. Susisteminti apklausos rezultatai parodė, kad jokių papildomų informacijos sklaidos kanalų ūkininkai nepageidauja. Didžiausia dalis – 79 proc. apklaustųjų pagrindiniu pageidaujamu informacijos apie ES paramą sklaidos kanalu įvardijo valstybines institucijas (žr. 23 pav.). Tuo tarpu 15 proc. apklaustųjų vis tik pageidautų, kad visa reikiama informacija būtų pateikiama žiniasklaidoje ir 6 proc. ekologinių ūkių vadovų informacijos mieliau ieškotų interneto portaluose.

23 pav. Pageidaujami informacijos sklaidos kanalai (proc.)

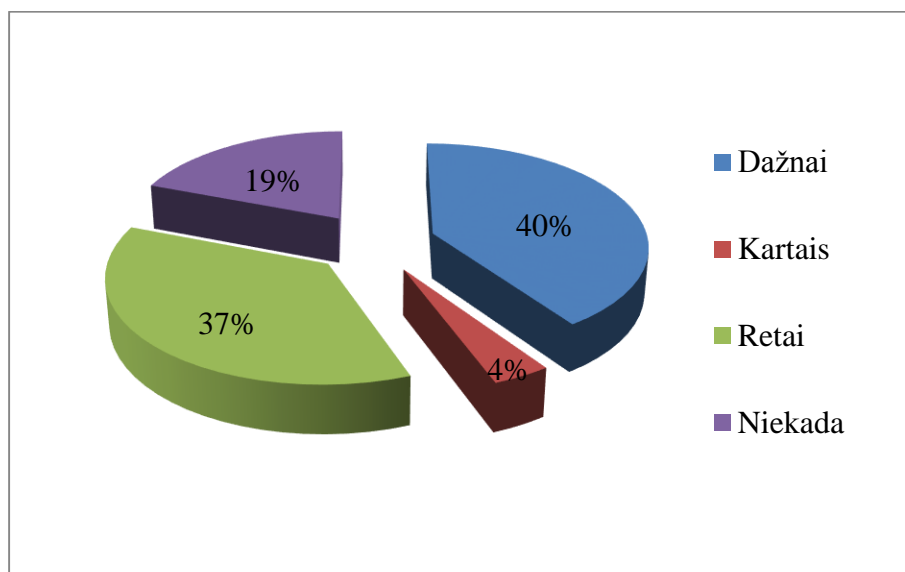
Rengiant reikiamos dokumentus ES paramai gauti, reikia labai daug informacijos surinkti ir išmanyti kokių dokumentų reikia ir kaip jie turi būti užpildyti. Tyrimo metu apklausoje dalyvavusių ūkininkų pasiteirauta, *su kokiomis problemomis susiduriama rengiant dokumentus ES paramai gauti*. Pirmasis, galimas sunkumas buvo įvardijamas *teisės aktų ir įstatymų nežinojimas*. Tyrimo duomenų analizė parodė, kad teisės aktus ir įstatymus respondentai žino gana neblogai, kadangi kartais pildydami dokumentus su šia problema susiduria 42 proc. apklaustųjų (žr. 24 pav.), 29 proc. – retai ir

likę 29 proc. tyrimo dalyvių nurodė, jog jie puikiai išmano teisės aktus bei įstatymus ir tai jiems nekelia problemų, ruošiant reikiamus dokumentus ES paramai gauti.

24 pav. Teisės aktų ir įstatymų nežinojimo problema (proc.)

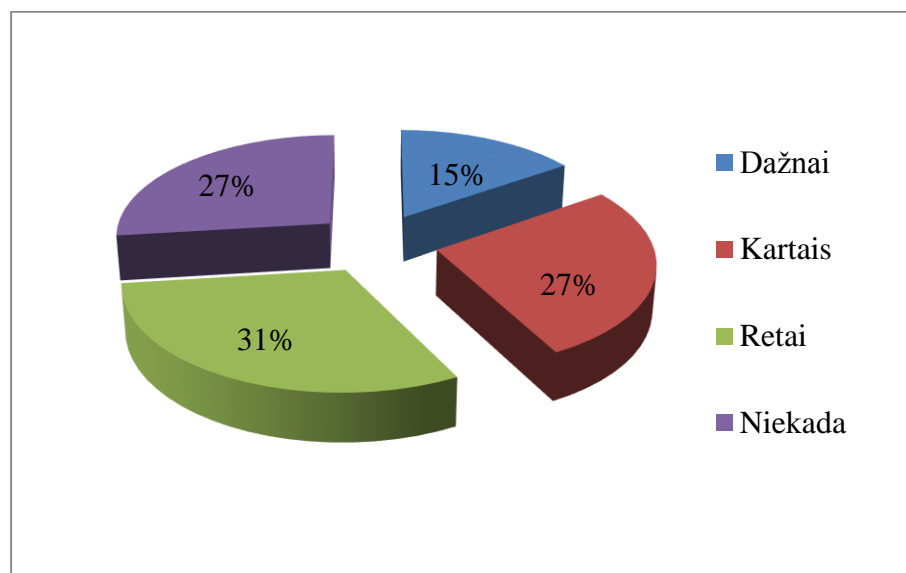
Kita galima problema, su kuria gali susidurti įvairūs ūkininkai – *kvalifikuotų specialistų trūkumo problema*. Todėl apklausos metu ekologinių ūkių savininkų pasiteirauta ar specialistų trūkumas yra kliuvinys, trukdantis sėkmingai paruošti reikiamus dokumentus. Gautų atsakymų rezultatai pateikiami 25 paveiksle grafiškai (žr. 25 pav.).

25 pav. Kvalifikuotų specialistų trūkumo problema (proc.)

Iš 25 paveiksle pateiktų duomenų galima daryti išvadą, kad kvalifikuotų specialistų trūkumas yra vienas esminių trukdžių, su kuriais susiduria ūkininkai, pildydami paraiškas, ruošdami kitus dokumentus ES paramai gauti. 40 proc. apklaustųjų su minėta problema susiduria dažnai, 4 proc. – kartais, 37 proc. – retai ir likę 19 proc. paminėjo, jog su šia problema jiems neteko susidurti.

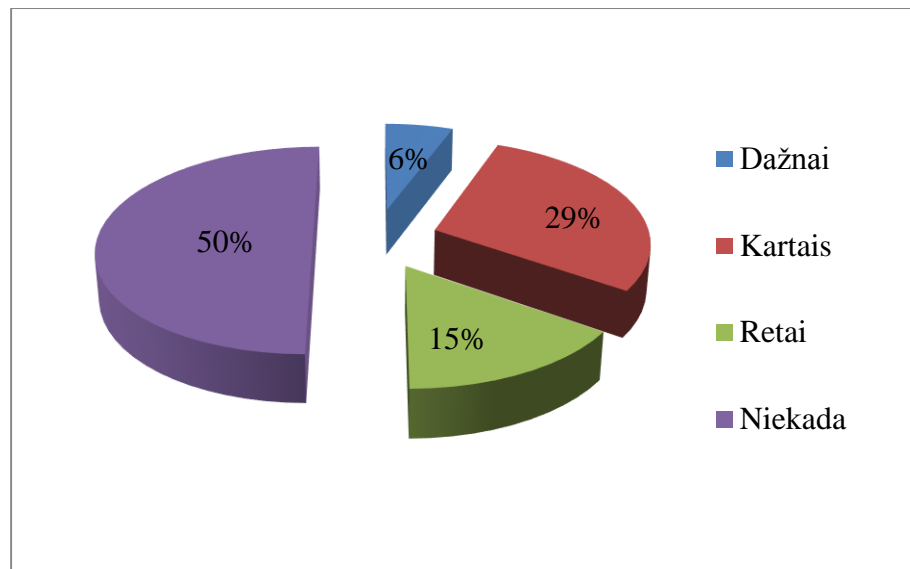
Dar viena problema, su kuria gali tekti susidurti ruošiant dokumentus – *informacijos painingos gairėse pareiškėjams problema*. Tyrime dalyvavusių ūkininkų šios problemos vertinimas pateikiamas 26 paveiksle grafiškai (žr. 26 pav.).

26 pav. Informacijos painingos gairėse pareiškėjams problema (proc.)

26 paveiksle pateikti analizės duomenys parodo, kad su minėta problema dažnai susiduria 15 proc. apklaustųjų, kartais – 27 proc., retai – 31 proc. ir 27 proc. tyrime dalyvavusių ūkininkų nurodė, jog jiems niekada neteko susidurti su informacijos paininga gairėse pareiškėjams.

Kita galima problema, su kuria gali tekti susidurti ruošiant dokumentus ES paramai gauti yra *neaiškiai pateikiama informacija*. Gautų atsakymų rezultatai pateikiami 27 paveiksle grafiškai (žr. 27 pav.).

27 pav. Neaiškiai pateikiamos informacijos problema (proc.)

Kaip parodė tyrimo rezultatai, 6 proc. apklaustųjų su šia problema susiduria gana dažnai (žr. 27 pav.), 29 proc. – kartais, 15 proc. retai ir net 50 proc. apklaustųjų teigė, su tokia problema nesusiduriantys.

4.1 Diskusija

Apžvelgus tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama rengiant dokumentus ES paramai gauti yra kvalifikuotų specialistų trūkumas, teisės aktų ir įstatymų nežinojimas bei informacijos painiava gairėse pareiškėjams. Tuo tarpu pateikiamą informaciją ekologinių ūkių ūkininkai vertino kaip gana aiškią ir išsamią.

Apibendrinant teikiamos informacijos apie ES paramą efektyvumo ir naudos tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad dažniausiai reikiamos informacijos apie ES paramą ekologiniam ūkininkavimui ūkininkai ieško Valstybinėse institucijose, kiek rečiau – internete bei žiniasklaidoje. Tyrime dalyvavę ūkių vadovai labiausiai vertina informaciją, kuri yra tiesiogiai jiems siunčiama, arba kurią galima gauti seminarų metu ar rasti valstybinių institucijų tinklalapiuose. Leidiniuose, žiniasklaidoje pateikiamą informaciją tyrimo dalyviai vertina gana skeptiškai. Tačiau informacijos sklaidos priemonėmis respondentai yra patenkinti, labiausiai išskirdami tokius informacijos kanalus, kaip valstybinės institucijos ir jokių papildomų be išvardintų tyrimo metu, neįvardijo. Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama rengiant dokumentus ES paramai gauti yra kvalifikuotų specialistų trūkumas, teisės aktų ir įstatymų nežinojimas bei informacijos painiava gairėse pareiškėjams.

Apibendrinant ES finansinės paramos reikšmės Lietuvos ekologinio ūkio plėtrai tyrimo rezultatus pažymėtina, kad tyrime dalyvavo 29 proc. Marijampolėje, 14 proc. – Kalvarijoje, 44 proc. Lazdijuose ir 13 proc. Kazlų rūdoje esantys ūkiai.

Išanalizavus ekologiniams ūkiams skirtos paramos įtaką jų plėtrai, išsiaiškinta, kad pirmiausiai ūkininkai savo turtą deklaravo siekiant gauti tiesiogines išmokas, o vėliau buvo deklaruojami žemės plotai pagal auginamas kultūras, siekiant pasinaudoti Ekologinio ūkininkavimo paramos programa. Gavus ES paramą ekologiniam ūkiui vystyti, situacija ženkliai pagerėjo ir ūkiuose produktyvumas padidėjo daugiau kaip 30 proc. Ūkininkai gautą ES paramą panaudojo žemės ūkio valdoms plėsti, kurios tiriamuoju 2007-2013 m. gerokai padidėjo, taip pat buvo įsigyjama įvairios technikos, kuri pagelbėjo automatizuojant tam tikrus procesus, ko pasekoje ūkiai nebuvo priversti ieškoti papildomų darbuotojų.

Išanalizavus paramos reikšmės ekologinių ūkių modernizavimui tyrimo rezultatus galima teigti, kad, ūkio modernizavimui ir tolesnei plėtrai reikalingos investicijos. Didžiausios ES paramos fondo lėšos, tenkančios vienam hektarui buvo išmokėtos Lazdijų regione esantiems ekologiniams ūkiams. Ekologiniai ūkiai taip pat papildomai pasinaudojo Lietuvos kaimo plėtros programa. Daugiausiai išmokų išmokėta EKO javų ūkiams, kurių Lietuvoje, pagal užimamą plotą yra daugiausiai. Taip pat galima pastebėti, kad išmokos pagal abu fondus kiekvienais metais buvo netolygios, tačiau, lyginant 2007 m. ir 2013 m. pastebimas didėjimo pokytis. Kaip nurodė tyrimo metu dalyvavę ūkininkai, gautos piniginės lėšos buvo naudojamos pasėlių sėklai, įvairiai ūkinei technikai, įrangai ar specialioms įrankiams įsigyti bei ūkio pastatų modernizavimui. Ūkininkų nuomone, ES parama ekologiniam ūkininkavimui yra skirstoma efektyviai ir ji itin naudinga ir reikalinga ūkių modernizavimui.

Išanalizavus teikiamos informacijos apie ES paramą efektyvumo ir naudos tyrimo rezultatus galima daryti išvadą, kad dažniausiai reikiamos informacijos apie ES paramą ekologiniam ūkininkavimui ūkininkai ieško Valstybinėse institucijose ir labiausiai vertina informaciją, kuri yra tiesiogiai jiems siunčiama, arba kurią galima gauti seminarų metu ar rasti valstybinių institucijų tinklalapiuose. Pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama rengiant dokumentus ES paramai gauti yra kvalifikuotų specialistų trūkumas, teisės aktų ir įstatymų nežinojimas bei informacijos painiava gairėse pareiškėjams.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Šio darbo tikslas buvo išanalizuoti Europos Sąjungos struktūrinės paramos reikšmę ekologiniam ūkiui Lietuvoje 2007 – 2013m. bei empiriškai pagrįsti jos naudą ir poveikį. Darbas buvo realizuotas 2- iem etapais: pirmajame buvo pateikta ES finansinės paramos svarba bei literatūros analizė. Antrajame etape pateikiami tyrimo rezultatai.

1. ES paramavpalengvino žemdirbiams skolinimosi sąlygas. Vadinasi, ES paramos gavimas sukūrė palankesnes verslo vystymo sąlygas žemės ūkyje. Probleminė sritis - nors ES lėšų įsisavinimas Lietuvoje lyginant su kitoms ES šalimis yra pakankamai spartus, Lietuva atsilieka nuo numatyto ES lėšų įsisavinimo plano.

2. Būtent ES finansinė parama žemės ūkiams darė didelę įtaką renkantis tarp tradicinio ir ekologinio ūkininkavimo būdo. Užsiimantys ekologine augalininkyste, dažniausiai sėja javus, o ekologiškuose gyvulininkystės ūkiuose – dažniausiai auginami ir veisiami sertifikuoti galvijai. Didėjanti ekologiškų produktų paklausa ir besiplečianti pirminė gamyba sudaro palankias sąlygas ekologinės produkcijos perdirbimo įmonių plėtros tinkles vystymui.

3. Lietuvoje ekologiniai ūkiai užima kiek daugiau nei 5 proc. dirbamos žemės ploto ir tai atitinka ES-27 šalių vidurkį (5,4 proc.). Lietuvoje nuo 2003 iki 2010 m. ekologinių ūkių skaičius išaugo 10 kartų. Lietuvoje auginamos ekologiškos produkcijos struktūra skiriasi nuo ES vidurkio. Mūsų šalyje ekologiniuose ūkiuose daugiausia auginama grūdų – 35,7 proc. viso ekologinių ūkių ploto. Daugiametės pievos sudaro 23,3 proc., ankštiniai augalai – 16 proc. Pagal ekologiškų grūdų produkcijos dalį Lietuva pirmauja Europoje. Naudojantis ES teikiama parama yra būtina užtikrinti efektyvią informacijos sklaidą, modernizavimo galimybes, bei skatinti plėtrą ir pokyčius. Tyrimas leido atskleisti jog informacijos perdavimo būdai galėtų būti dar aiškiau prieinami visiems, o aptarnaujantis personalas šioje srityje turėtų tobulinti savo įgūdžius. Modernizavimo srityje parama labai pasitarnauja ūkio atnaujinimui, jo darbuotojų gerovei, bei pelno augimui. Galima teigti, kad ES struktūrinių fondų lėšos yra įsisavinamos vis geriau kiekvienais metais. Tai rodo gerėjančias sąlygas ne tik ūkininkams, bet ir vartotojams.

Apibendrinant galima teigti, kad ES paramos ekonominis poveikis ekologiniam ūkiui suteikė ūkio modernizavimo ir našumo galimybes, garantavo darbo vietų išlaikymą nedideliuose ūkiuose, suteikė kvalifikaciją asmenims, organizuojantiems ūkio verslą. Ekonominiu aspektu parama skatino kooperaciją ir ūkio plėtrą, o taip pat atvėrė rinką ekologiškų produktų realizavimui. Pagrindinis ES struktūrinių fondų lėšų naudos įsisavinimo kriterijus yra tas, jog ES paramos lėšų naudojimas nėra savitikslis, jos turi būti naudojamos kryptingai ir efektyviai.

Rekomendacijos:

1. Siekiant pagerinti ES lėšų įsisavinimą galimas ES lėšų perskirstymas tarp skirtingų veiksmų programų priemonių ar prioritetų. Ruošiantis šiems pakeitimams reikia iš anksto numatyti principus, pagal kuriuos bus perskirstomos ES lėšos ne tik siekiant suspėti įsisavinti visas ES lėšas, tačiau ir siekiant kuo didesnės naudos iš ES lėšų.

2. Taip pat turėtų būti kuriamas nuoseklus modelis, leidžiantis naujiems ūkininkams greičiau ir efektyviau įsitraukti į ekologinio ūkio plėtros planą, gaunant maksimalią naudą.

Naudojantis šiomis rekomendacijomis gaunami ir perskirstomi ES pinigai skirti paramai, leistų gauti dar didesnę įsisavinimo naudą, tuo tarpu mažinant neigiamas ES lėšų naudojimo pasekmes.

LITERATŪRA

1. „Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas“, LR Vyriausybės nutarimas, Nr. 1139, Valstybės žinios, 2007-11-08, Nr. 114-4637.
2. „Dėl projektų administravimo ir finansavimo taisyklių patvirtinimo, LR Vyriausybės nutarimas Nr. 1443, Valstybės žinios, 2008-01-10, Nr. 4-132.
3. Aleksandravičius, A. (2001). Ekologinio ūkininkavimo vaidmuo didinant šalies tarptautinį konkurencingumą liberalizuotos tarptautinės prekybos sąlygomis. Konkurencingas žemės ūkis ir jo svarba šalies ekonomikai. Vilnius: LAEI.
4. Ališauskas Kęstutis, Jankauskienė Aida, Žebrauskienė S. (2012) Investicinės paramos poveikis ūkių veiklos plėtrai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2 (26). 77–88.
5. Astromskienė, A., Adamonienė, R. (2009). Įmonių socialinės atsakomybės iniciatyvų Lietuvoje tendencijos. *Ekonomika ir vadyba* Nr. 14.
6. Bakutis B., Černiauskiene I. Pieno gamybos sąlygų kokybės analizė ekologiniuose ir įprastinės gamybos ūkiuose. *Veterinarija ir zootechnika*, 2007, T 39 (61), p. 3–8.
7. Bučienė A., Anciūtė S. Ekologinių ir pereinamojo tipo ūkių specializacijos naudmenų struktūros bei žemės ūkio našumo aspektai. *Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje*, 2012, Nr. 2 (4), p. 27-35.
8. Bučienė A., Šlažas M. Ekologinio ūkininkavimo plėtros Suomijoje ir Lietuvoje palyginimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2008, Nr. 2 (11), p. 162-176.
9. Buškevičiūtė, E., Kanapickienė, R., Patašius, M. (2010). Finansinių rezultatų analizė. Kaunas: Technologija. 3. Cibulskienė, D., Butkus, M. (2007). Investicijų ekonomika: realios investicijos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Ekologinės sėklininkystės plėtros Lietuvoje galimybių analizė (2013) Programa „Aplinkosauga“. Kaunas: Akademija.
11. ES paramos įtaka žemės ūkiui ir kaimo plėtrai .Tyrimo santrauka. (2013). Prieiga internetu: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/lt_versija/veiklos_sritys/kaimo_pletra/programos_steb_esena_ir_vertinimas/vertinimo_veikla/sparamospoveikiozuvertinimassantrauka.pdf;> (prisijungta 2016.01.15)
12. Ivanikova O., Ruževičius J. Ekologinių produktų rinka ir kokybės problemos. *Ekonomika ir vadyba*, 2008, Nr. 13, p. 808–816.
13. Jasinskas E, Simanavičienė Ž. (2009). Valstybės paramos įtaka ūkininkų ūkių socialinei atsakomybei. *Ekonomika ir vadyba* 14.

14. Jasinskas E., Kazakevičius Z. (2008). Darnaus vystymo skatinimas remiant ekologinius ūkius. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. 2008. Nr. 15 (4). Mokslo darbai.
15. Jasinskas E., Simanavičienė T. Valstybės paramos įtaka ūkininkų ūkių socialinei atsakomybei. *Ekonomika ir vadyba*, 2009, Nr. 14, p. 257-263.
16. Jurkėnaitė N., Volkov A., Martišiūnaitė A. (2011) Bendrosios žemės ūkio politikos 2014–2020 m. tobulinimo kryptys. Mokslo studija. Vilnius.
17. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: Judex.
18. Kazakevičius Z. (2009). Valstybės ekonominės paramos įtaka ūkininkų ūkių pajamų lygiui. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai. 2009. Nr. 18 (3). Mokslo darbai.
19. Kazakevičius Z. Tiesioginės paramos Lietuvos ekologiniams gamybos ūkiams efektyvumas. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 2010, Nr. 20 (1), p. 2-3.
20. Komisijos reglamentas (2007) . Prieiga internetu: <http://www.ekoagros.lt/uploads/file/834-2007%20KONSOLIDUOTA%20LT%202013-07-01.pdf>;> (prisijungta 2016.01.26)
21. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 889/2008. (2008). Prieiga internetu: [http://www.ekoagros.lt/uploads/file/889-2008%20KONSOLIDUOTA%20LT%20\(2012-08-01\).pdf](http://www.ekoagros.lt/uploads/file/889-2008%20KONSOLIDUOTA%20LT%20(2012-08-01).pdf);> (prisijungta 2016.02.02)
22. Komisijos reglamentas. (2010). Prieiga internetu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:084:0019:0022:LT:PDF>;>(prisijungta 2016.02.02)
23. Kriščiukaitienė I., Namiotko V. (2012). Ekologinio ūkininkavimo sąlygų palyginimas ES šalyse. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2012. Nr. 2 (31).
24. Kriščiukaitienė I., Tamošaitienė A., Andrikienė S. (2006). Ūkio veiklos modeliavimas ieškant pelningiausių sprendimų. *Žemės ūkio mokslai*. Nr. 1 (priedas). P. 35–47.
25. Larsson M., Morin L. Institutional barriers to organic farming in Central and Eastern European countries of the Baltic Sea region. *Agricultural and Food Economics*, 2013, No. 1/5, p. 2-20.
26. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2007 m. balandžio 6 d. įsakymas Nr. 3D-153 “Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos administravimo taisyklių patvirtinimo”. *Valstybės Žinios*, 2007, Nr. 41-1562.
27. Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ministro 2015 m. balandžio 20 d. įsakymas Nr. 3D-286 “Dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014 – 2020 metų programos priemonės “Ekologinis ūkininkavimas” įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo”.
28. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2014–2020 metų politikos tikslai ir strateginės kryptys. Prieiga internetu: http://www.kazys.lt/net_img/uploads/STRATEG%20KRYPTYS-2014-2020-

[SPAUDAI%20\(2\).pdf](#);> (prisijungta 2016.03.05)

29. Little, J., Massot, A., Ragonnaud, G., Tropea, F. European Council Conclusions on the Multiannual Financial Framework 2014-2020 and the CAP. Brussels: Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, European Parliament, 2013.

30. Makutėnienė, D., Makutėnas, V. (2010). Išorinių veiksnių poveikio ūkininkų motyvacijai ekologiškai ūkininkauti vertinimas // Management theory and studies for rural business and infrastructure development. Nr. 20 (1).

31. Makutėnienė, D., Makutėnas, V. Išorinių veiksnių poveikio ūkininkų motyvacijai ekologiškai ūkininkauti vertinimas. Management theory and studies for rural business and infrastructure development, 2010, Nr. 20 (1).

32. Maniakas, K. Lietuvos regioninė politika: tarp ES struktūrinės paramos, fiskalinių apribojimų ir politinių imperatyvų. Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai, 2005.

33. Meredith S., Helga W. Organic in Europe. Prospects and Developments. IFOAM EU Group, Brussels, 2014.

34. Michelsen J, Sogaard V. Policy instruments promoting conversion to organic farming and their in Europe 1985–1997. Department of Political Sciences and Public Management, University of Southern Denmark, Odense, 2011.

35. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija (2011). Prieiga internetu: http://www.am.lt/VI/article.php3?article_id=8084;> (prisijungta 2016.03.07)

36. Offermann, F., Nieberg, H., Zander, K. (2007). Dependency of Organic Farms on Direct Payments in Selected EU Member States: Today and Tomorrow // Further Development of Organic Farming Policy in Europe with Particular Emphasis on EU Enlargement. D18: Final Report for EC outlining scenarios and dimensions of „future“ European OFP. November, 2007.

37. Paužolienė J., Viningienė D. (2014). Socialiai atsakingo marketingo poveikis organizacijoms, įgyvendinančioms socialinę atsakomybę. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2014. Vol. 36. No. 3. Scientific Journal.

38. Pekarskas J., Kazlienė O., Raškauskienė A., Gavenauskas A. (2008). Ekologinio ūkininkavimo problemos ir perspektyvos Lietuvoje. Vadyba Nr. 2 (13).

39. Pekarskas J., Raškauskienė A., Gavenauskas A., Demikis T. (2012) Ekologinės žemdirbystės sistema Lietuvoje: sertifikavimas, vadyba, plėtra ir perspektyvos. Vadyba Nr. 2 (21) . Klaipėda.

40. Pilipavičius V. Organic agriculture-development and perspective. In: Organic crop production and horticulture. Kaunas, 2006

41. Pilipavičius V., Grigaliūnas A. Lithuanian organic agriculture in the context of European Union. Prieiga internetu: <http://dx.doi.org/10.5772/58352>;> (prisijungta 2016.03.10)

42. Prazan J, Koutna K, Skorpikova A (2004) Report on the development of organic farming and the policy environment in Central and Eastern European accession states, 1997–2002 (deliverable 6). EU-CEEOPF project report

43. Sanders, J., Stolze, M. and Padel, S. eds. 2011. Use and efficiency of public support measures addressing organic farming. Braunschweig: Thünen-Institute of Farm Economics. Available from: www.ec.europa.eu/agriculture/external-studies/2012/organic-farming-support/full_text_en.pdf

44. Skulskis V., Stankaitytė B., Daunytė R. (2011) Paramos įtaka įvairių ūkininkavimo tipų ekologinių ūkių ekonominiams rezultatams. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. 2011. Nr. 5 (29). Research papers.

45. Skulskis, V. (2010). Ekologinio ūkininkavimo veiksnių modeliavimas. Management theory and studies for rural business and infrastructure development. Nr. 22 (3).

46. Skurdenienė I, Ribikauskas V. (2009) Kaimo plėtros priemonių įgyvendinimas ir inovatyvumo aspektai tradicinės ir ekologinės gyvulininkystės kontekste. Žemės ūkio mokslai. 2009. T. 16. Nr. 3–4.

47. Skurdenienė I., Ribikauskas V. (2009) Kaimo plėtros priemonių įgyvendinimas ir inovatyvumo aspektai tradicinės ir ekologinės gyvulininkystės kontekste. Žemės ūkio mokslai. 2009. T. 16. Nr. 3–4. P. 137–144.

48. Skurdenienė I., Ribikauskas V., Bakutis B. (2007) Ekologinio ūkio privalumai gyvulininkystėje. Kaunas.

49. Šlajus R. (Red.) (2007). Lietuvos ekonomika ir visuomenė. Lithuanian Economy and Society. Vilnius: Vilniaus pranešimai.

50. Tamošaitienė, A., Juškevičienė, D., Kriščiukaitienė, I., Galnaitytė, A. (2010). Ūkininkų ūkių verslo stabilumo vertinimas naudojant finansinės analizės santykinius rodiklius. Ekonomika. Nr. 5 (24). Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

51. Wheeler SA. What influences agricultural professionals' views towards organic agriculture? Ecological Economics 2008; 65(1) 145-154.

PRIEDAI

Gerb. Respondente, esu Toma Juškauskė, Kauno Technologijos Universiteto, įmonių valdymo specializacijos magistrantė, rašau baigiamąjį darbą tema: „Europos Sąjungos finansinės paramos reikšmė Lietuvos ekologinio ūkio plėtrai“. Šio tyrimo tikslas sužinoti kaip ES parama įtakojo Jūsų ūkio vystymąsi, kokia buvo gauta nauda.

Tyrimo rezultatai bus panaudoti tik mano baigiamajame darbe. Gautų atsakymų konfidencialumas yra garantuojamas, kaip ir galimybė identifikuoti atskirus respondentus.

1. Kelintais metais gavote ES paramą savo ekologiniam ūkiui (jei paramą gavote ne vieną kartą, žymėkite tiek atsakymų, kiek reikia).

- 2007m.
- 2008m.
- 2009m.
- 2010m.
- 2011m.
- 2012m.
- 2013m.

2. Pagal kokią Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 m. programą gavote paramą (jei paramą gavote ne vieną kartą, žymėkite tiek atsakymų, kiek reikia)?

- „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“
- „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“
- „Žemės ūkio valdų modernizavimas (parama investicijoms/parama paskoloms)“
- „Miškų ekonominės vertės didinimas“
- „Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra“
- „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas (investicinė parama/parama paskoloms“
- „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“:
- Ekologinio ūkininkavimo programa
- Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimo programa
- Tausojanti aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistema (IKP)
- „Pirmasis žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“
- „Pirmasis ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku“
- „NATURA 2000“ išmokos ir išmokos, susijusios su direktyva 2000/60/EB

Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves (mažiau palankios ūkininkauti vietovės)

„Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“

„Parama verslo kūrimui ir plėtrai“

„Kaimo turizmo veiklos skatinimas“

3. Kiek tiesioginių išmokų gavote? (įrašykite sumą litais arba eurai)?

4. Kiek paramos gavote pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013m. programą?

(įrašykite sumą litais arba eurai)?

Ekologinio ūkininkavimo programa
EKO javų ūkis
EKO žalienos
EKO daržovių ūkis
EKO vaistažolių ūkis
EKO uogynai (pirmamečiai ir antramečiai)
EKO uogynai
EKO sodai (pirmamečiai ir antramečiai)
EKO sodai

5. Išvardinkite, ką įsigijote gavę paramas?

6. Kokiose informacijos šaltiniuose ieškote informacijos apie ES paramą ekologiniam ūkininkavimui?

Informacijos šaltiniai	Visada	Dažnai	Kartais	Niekada
Valstybinės institucijos				
Žiniasklaida				
Darbovietės, vadovų, kolegų				
Draugų				
Ieškau informacijos internetu				

7. Kaip vertinate informacijos apie ES paramą priemones?

Informacijos sklaidos priemonės	Labai gerai	Gerai	Patenkinamai	Blogai
Seminarai				
Įvairūs leidiniai				
Informacija esanti valstybinių institucijų tinklalapiuose				
Informacija tiesiogiai siunčiama jums				
Žiniasklaidoje pateikta informacija				
Kolegų pasakojimai, paaiškinimai				

8. Kokiais kanalais turėtų teikti informaciją apie ES paramą?

- valstybinės institucijos;
- žiniasklaida;
- internetas;
- kita .....

9. Kaip manote, ar ES parama ekologiniam ūkininkavimui skirstoma:

- efektyviai;
- neefektyviai;
- neskaidriai;
- kita .....

10. Kaip manote, kokį poveikį gautos išmokos padarė Jūsų ūkiui?

- Labai teigiamą (*esate labai patenkintas, situacija Jūsų ūkyje ženkliai pagerėjo, ir esant galimybei, pasinaudotumėte parama vėl*)
- Teigiamą (*esate patenkintas, situacija Jūsų šiek tiek pagerėjo, esant galimybei, pasinaudotumėte parama vėl*)
- Neutralų (*sunku pasakyti, situacija Jūsų ūkyje nepasikeitė, nežinote, ar esant galimybei pasinaudotumėte parama vėl*)
- Neigiamą (*esate nelabai patenkintas, situacija Jūsų ūkyje šiek tiek pablogėjo, esant galimybei, vargu ar pasinaudotumėte parama vėl*)
- Labai neigiamą (*esate labai nepatenkintas, situacija Jūsų ūkyje labai pablogėjo, tikrai nebesinaudotumėte parama vėl*)

11. Su kokiomis problemomis susidūrėte rengdami dokumentus ES paramai gauti?

Problemos	Labai dažnai	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Teisės aktų ir įstatymų nežinojimas					
Kvalifikuotų specialistų trūkumas					
Informacijos painiava gairėse pareiškėjams					
Neaiškiai pateikiama informacija					

12. Ar padidėjo Jūsų ūkyje pagaminamos produkcijos kiekis po to, kai gavote paramą?

- Taip, pagaminamos produkcijos kiekis padidėjo daugiau kaip 30 proc.
- Taip, pagaminamos produkcijos kiekis padidėjo 15-30 proc.
- Taip, pagaminamos produkcijos kiekis padidėjo iki 15 proc.
- Ne, pagaminamos produkcijos kiekis nepasikeitė
- Ne, pagaminamos produkcijos kiekis sumažėjo

13. Ar pasikeitė darbo sąlygos Jūsų ūkyje po paramos gavimo?

- Taip, darbo sąlygos ženkliai pagerėjo
- Taip, darbo sąlygos šiek tiek pagerėjo
- Darbo sąlygos nepasikeitė
- Ne, darbo sąlygos šiek tiek suprastėjo
- Ne, darbo sąlygos ženkliai pablogėjo

14. Užpildykite lentelę

Keliuose ha buvo vykdoma Jūsų ūkio veikla prieš gaunant paramą?	
Keliuose ha vykdoma Jūsų ūkio veikla dabar?	
Kiek asmenų dirbo Jūsų ūkyje iki gaunant paramą?	
Kiek asmenų Jūsų ūkyje dirba dabar? Šeimos nariai Samdomi darbuotojai	

15. Kokioje savivaldybėje registruotas Jūsų ūkis (įrašykite)

2007m.				
Išmokos eurai	Kalvarija	Kazlų Rūda	Lazdijai	Marijampolė
EKO javų ūkis	59168,00	54680,95	113679,10	30229,00
EKO žalienos	3061,97	2018,03	26447,75	11550,65
EKO daržovių ūkis	193,60	506,00	3071,20	1100,00
EKO vaistažolių ūkis	0,00	0,00	0,00	0,00
EKO uogynai	0,00	0,00	717,24	4571,76
EKO sodai	356,04	123,84	1150,68	392,16
2008m.				
Išmokos eurai	Kalvarija	Kazlų Rūda	Lazdijai	Marijampolė
EKO javų ūkis	60053,80	54721,80	147769,50	30078,50
EKO žalienos	1946,91	1084,58	20091,40	7099,30
EKO daržovių ūkis	198,00	536,80	1716,00	1808,40
EKO vaistažolių ūkis	1613,70	1046,46	58,68	156,48
EKO uogynai	0,00	0,00	495,36	2347,80
EKO sodai	129,00	242,52	970,08	361,20
2009m.				
Išmokos eurai	Kalvarija	Kazlų Rūda	Lazdijai	Marijampolė
EKO javų ūkis	60597,75	64248,45	210835,45	31620,05
EKO žalienos	0,00	0,00	2101,85	226,06
EKO daržovių ūkis	330,00	470,80	1056,00	862,40
EKO vaistažolių ūkis	0,00	0,00	2288,52	0,00
EKO uogynai	0,00	0,00	1419,00	4055,76
EKO sodai	9814,32	6073,32	2456,16	108927,60
2010m.				
Išmokos eurai	Kalvarija	Kazlų Rūda	Lazdijai	Marijampolė
EKO javų ūkis	46809,80	59112,10	147021,30	64833,25
EKO žalienos	16891,00	5707,38	24249,38	7796,53
EKO daržovių ūkis	360,80	690,80	1144,00	897,60
EKO vaistažolių ūkis	20498,88	0,00	8963,37	205,38
EKO uogynai	0,00	0,00	4272,48	82111,08
EKO sodai	619,20	206,40	1656,36	815,28
2011m.				
Išmokos eurai	Kalvarija	Kazlų Rūda	Lazdijai	Marijampolė
EKO javų ūkis	32630,55	60494,55	156851,10	15686,40
EKO žalienos	17330,42	2586,99	30177,74	9349,74
EKO daržovių ūkis	193,60	352,00	840,40	1034,00
EKO vaistažolių ūkis	50552,82	59530,86	41609,01	713,94
EKO uogynai	0,00	0,00	1615,08	89866,56
EKO sodai	567,60	598,56	1181,64	232,20

2012m.				
Išmokos eurai	Kalvarija	Kazlų Rūda	Lazdijai	Marijampolė
EKO javų ūkis	71794,95	57183,55	179636,80	41039,20
EKO žaliosios	36595,05	1741,17	40438,07	17020,54
EKO daržovių ūkis	176,00	352,00	1078,00	840,40
EKO vaistažolių ūkis	5418,12	20635,80	7129,62	1154,04
EKO uogynai	0,00	0,00	2131,08	63256,44
EKO sodai	567,60	598,56	933,96	206,40
2013m.				
Išmokos eurai	Kalvarija	Kazlų Rūda	Lazdijai	Marijampolė
EKO javų ūkis	80433,65	93015,45	155969,60	57690,95
EKO žaliosios	41529,00	18870,93	66692,78	17218,66
EKO daržovių ūkis	105,60	52,80	1038,40	532,40
EKO vaistažolių ūkis	19095,45	19095,45	332,52	841,08
EKO uogynai	0,00	0,00	2755,44	79479,48
EKO sodai	5340,60	5340,60	4649,16	144,48